

# DE HEERIAAN



Contactblad van de Zusters van de Choorstraat

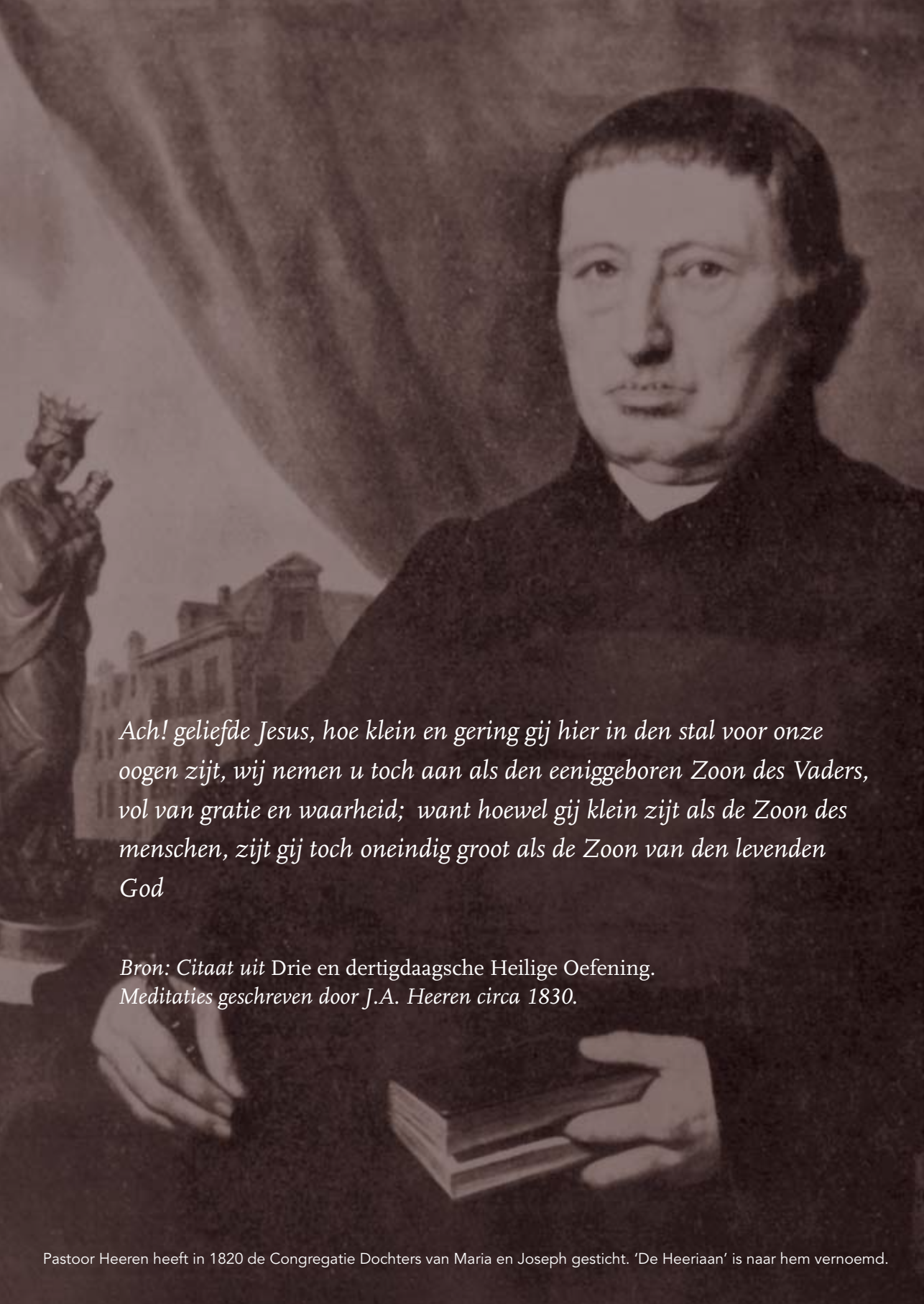
JAARGANG 39  
WINTER 2010

- Gaudium et Spes
- Kersticoon
- Oma Bonnie



IN  
MNI  
BUS  
CHARI  
TAS





*Ach! geliefde Jesus, hoe klein en gering gij hier in den stal voor onze oogen zijt, wij nemen u toch aan als den eeniggeboren Zoon des Vaders, vol van gratie en waarheid; want hoewel gij klein zijt als de Zoon des menschen, zijt gij toch oneindig groot als de Zoon van den levenden God*

*Bron: Citaat uit Drie en dertigdaagsche Heilige Oefening.  
Meditaties geschreven door J.A. Heeren circa 1830.*



## Voorwoord

### Indonesië

- *Zuster Theresianne in Nederland* 5
- *Een visie op Kerst door Zuster Stanisla* 8

### Vroeger – Nu

- *Gaudium et Spes (Vreugde en Hoop) door Zuster Til* 10
- *Herinneringen* 12
- *Oma Bonnie* 13

### Actualiteiten

- *Mandala tekenen* 18
- *Ontmoetingsdag/sterfdag Pastoor Heeren door Zuster Cecilia* 21
- *Glazen kunstwerk symbool Congregatie door Pater Philippus* 26
- *Kapelleke door Zuster Lidwina Verbij* 28
- *Herdenking van de Japanse capitulatie 65 jaar geleden door Zuster Augusta* 29
- *Zuster Eliana 80 jaar in het klooster* 31
- *Jubilea in 2011* 33

3

### Iconen door Zuster Leonie Rabou

- *Kersticoon* 34

### Overweging door Peer Verhoeven

- *Dat kind, die man* 37

### Overweging door Zuster Augusta de Groot

- *Voor wie terug durft te gaan* 38

### Column Zuster Lisette Swanenberg

- *Tijdreizigers* 40

### Loslaten & Opbouwen

- *Steeds weer opbouwen, loslaten en weer opbouwen door Zuster Magdalenie* 42
- *Zuster Marie Grignon Fransen* 45

### In Memoriam

- *Zuster Bernardinie Jansen* 48

### Agenda

50

### Colofon

51



## Voorwoord

We zijn alweer aan het vierde en laatste nummer van deze jaargang.

Terugbladerend in de vorige afleveringen, zien we een levendige lijn van gebeurtenissen die het jaar 2010 markeren, waarvan het jubileumfeest op 7 juli – en de dagen daarna – het belangrijkste was.

Vol dankbaarheid kijken we terug op 190 jaar Zusters van de Choorstraat!

Het is weer een gevarieerd nummer dat hier voor u ligt. Als een rode draad loopt het komend kerstfeest door verschillende artikelen, te beginnen bij het citaat van Pastoor Heeren. Het treft me dat dit feest op zoveel verschillende manieren gevierd en beleefd wordt.

- Ontzag voor de grootheid van God, die mens werd.
- Menselijke gevoelens – die Maria en Jozef ook gehad moeten hebben - mogen aan bod komen in verrijkende contacten.
- In de Kersticoon wordt de onzichtbare grootheid van het gebeuren zichtbaar gemaakt en mogen we de schoonheid daarvan ervaren.
- En heel actueel in deze tijd: Het onbehagen te midden van het feest. De vervreemding van deze maatschappij, het lot van de vreemdeling, het contact maken van de vreemdeling in onszelf en daarmee zien om te gaan.

Toch gaat het allemaal over hetzelfde: wij mogen door dit Kind elkaar bemoedigen en inspireren op de weg van Menswording, van Godsgeboorte in ieder van ons.

*Zuster Veronie Franken*

*Namens de gehele redactie:  
Een zalig kerstfeest voor u allen!*

## Zuster Theresianne in Nederland

Afgelopen zaterdag 16 oktober 2010 is Zuster Theresianne met Zuster Rosa en mevrouw van Beek aangekomen op Schiphol. Dit keer niet voor een bezoek, maar definitief. Door de Congregatie is haar gevraagd om als econoom voor de Congregatie te willen gaan werken en aan dat verzoek heeft Zuster Theresianne dankbaar gehoor gegeven. Daarnaast gaat zij een belangrijke rol spelen in 'Het Huis voor Spiritualiteit', de doorstart van de Congregatie.

Niet eerder verruilde een Indonesische zuster van onze Congregatie haar vaderland voor Nederland. Een interview:

*Wat is je volledige naam en waar en wanneer ben je geboren?*

'Ik ben Theresianne Trisnawati en ik ben op 20 maart 1965 geboren op Java'.

*In wat voor een gezin kwam je terecht? Welke scholen heb je bezocht?*

'Mijn vader en moeder hadden al twee jongetjes, toen ik erbij kwam. Na mij volgde nog een broertje en twee zusjes. Ons gezin was

een katholiek gezin. Mijn vader was hoofd van de lagere school en mijn moeder had een handel in bouwmaterialen. Zij had een zakelijk instinct en was een sterke vrouw. In 2003 is zij helaas overleden, ze was toen 68 jaar. Voor Indonesische begrippen een respectabele leeftijd. Mijn broers en zussen zijn allemaal getrouwd en hebben kinderen.

Na de lagere school heb ik drie jaar het voortgezet onderwijs doorlopen. Het onderwijs- >

5



Theresianne, 10 jaar, op de foto samen met haar jongere zusje (midden) en haar jongere broertje.





systeem in Indonesië is overigens anders dan in Nederland. Daarna heb ik op de universiteit economie gestudeerd en mijn pedagogische aantekening behaald (lesbevoegdheid). Die interesse voor cijfers en voor economie heb ik altijd gehad, ik vermoed dat dat een 'erfenis' is van mijn moeder'.

*Wat waren je idealen en je dromen als kind? In hoeverre heb je die dromen en idealen van toen kunnen verwezenlijken?*

'In tegenstelling tot sommige andere zusters heb ik altijd al geweten dat ik wilde zorgen voor de minderbedeelden in de samenleving. In de vierde klas van de lagere school gaf ik ooit mijn maaltijd aan een blinde man die honger had. Op secundaryschool gaf ik mijn zakgeld aan mensen waarvan ik vond dat die het harder nodig hadden dan ik. Dat zat en zit in me. Ik heb altijd een liefdezuster willen zijn. Het brengt mij zoveel geluk!'

*Hoe waren de contacten met ouders, broers en zussen? Wat voor een invloed hadden en hebben zij op jouw leven?*

Met mijn ouders en mijn broers en zussen is het contact altijd goed geweest. Nu iedereen is uitgevlogen wordt het contact vooral onderhouden per e-mail. Vroeger werd er thuis veel gebeden. Het was geen gezin waarin je je problemen aan elkaar kon voorleggen. Misschien dat dat het introverte in mij heeft versterkt. Ook hierin lijk ik erg op mijn moeder'.

*Is je keuze om religieuze te worden een keuze die gegroeid is, of was het inzicht in één keer daar?*

'Als docent economie ben ik gaan werken op de school waar Zuster Bernadetti hoofd was. Zij was een zuster van DMJ en met haar ben ik gaan praten. Op mijn 28ste ben ik ingetreden. Ook al wist ik allang dat ik als liefdezuster door het leven wilde, heb ik lang gedaan over de definitieve keuze. Ik heb toch eerst alles tegen elkaar afgewogen'.



Theresianne in schooluniform, 18 jaar

*Wat is je meest bijzondere ervaring als mens, tot nu toe?*

'Dat is waarschijnlijk hetgeen ik nu doe! Op mijn 45ste Indonesië verruilen voor Nederland om hier als relatief jonge zuster mijn bijdrage te leveren aan de toekomst van de Congregatie. Ik vind het enorm belangrijk om me hier voor in te zetten'. 'Ik ben van plan om mijn schouders eronder te zetten. Openstaan voor hetgeen er op me afkomt op alle fronten. Ik wil niet gaan zitten zeuren over het koude winterweer of de stampotten. Dankzij mijn spiritualiteit heb ik ook de overtuiging dat me dat gaat lukken. Die spiritualiteit geeft me een gevoel van veiligheid, optimisme en houvast voor de toekomst. Dat is volgens mij ook echt wat Vincentius ooit bedoeld heeft'.



Zuster Theresianne nu

*Je hebt Nederlandse les gevolgd. Heb je je verder op een andere wijze in de Nederlandse cultuur verdiept?*

‘Op dit moment krijg ik eenmaal per week Nederlandse les van een onderwijzeres. Volgend jaar ga ik weer naar Taleninstituut Regina Coeli, maar ik moet het in de praktijk leren, zo is mij gezegd. Veel praten! Nederland is netjes en goed georganiseerd, dat weet ik. En er wordt veel vergaderd! Verder weet ik wel enkele dingen zoals dat hier de groenten door de aardappelen worden geroerd! (stampot).

*Ken je Sinterklaas? En ken je de tradities die daarmee gepaard gaan? Ga je naar de intocht kijken?*

‘Van Sinterklaas heb ik wel gehoord. Hij geeft snoepjes toch? Komt hij per boot? Was het

een bisschop!? Het lijkt me leuk om naar de intocht te gaan kijken, dat ga ik doen’.

*Waar verheug je je het meest op in Nederland?*

‘Het Huis voor Spiritualiteit’ tot bloei brengen, daar verheug ik me op. In Indonesië had ik allerlei ideeën wat betreft het roepingenbeleid. Op Java zijn meisjes bijna niet meer geïnteresseerd in het kloosterleven. Ik denk dat er op andere eilanden nog genoeg meisjes zijn die belangstelling hebben om als religieus door het leven te gaan. Hoe ik dingen hier zou gaan aanpakken, dat weet ik nog niet’.

*Waar zie je het meest tegenop?*

‘Vooralsnog zie ik erg op tegen de Nederlandse taal. Ik beheers het nog zo matig, dat ik het als een handicap ervaar. Een tweede ding waar ik op tegen op zie is dat ik hier veel zusters zal moeten gaan loslaten, gezien het feit dat ik veertig jaar jonger ben, dan de gemiddelde leeftijd van mijn medezusters hier’.

*In het Moederhuis wordt het habijt niet meer door de zusters gedragen.*

*Jij draagt een habijt, zoals alle zusters in Indonesië. Gaat daar wat jou betreft verandering in komen nu je in Nederland hebt gevestigd?*

‘Het habijt is voor mij een symbool van religie en spiritualiteit. Het herinnert mij daaraan. Ik vind het ook belangrijk om zichtbaar te zijn als zuster. Vooral met het oog op ‘Het Huis voor Spiritualiteit’. Het habijt blijft dus!’

*Stel je voor: We leven in het jaar 2035. Je bent zeventig jaar. Waar hoop je op terug te kijken?*

‘Als ik zeventig jaar oud ben, ben ik de oudste van een hele nieuwe generatie Zusters DMJ; een bloeiende Congregatie! En, ik spreek vloeiend Nederlands! <

Brigitte Lutters



## Een visie op Kerst door Zuster Stanisla

Gloria in Excelsis Deo...

'En plotseling verscheen er een engel en een groot hemels leger dat God prees met de woorden:

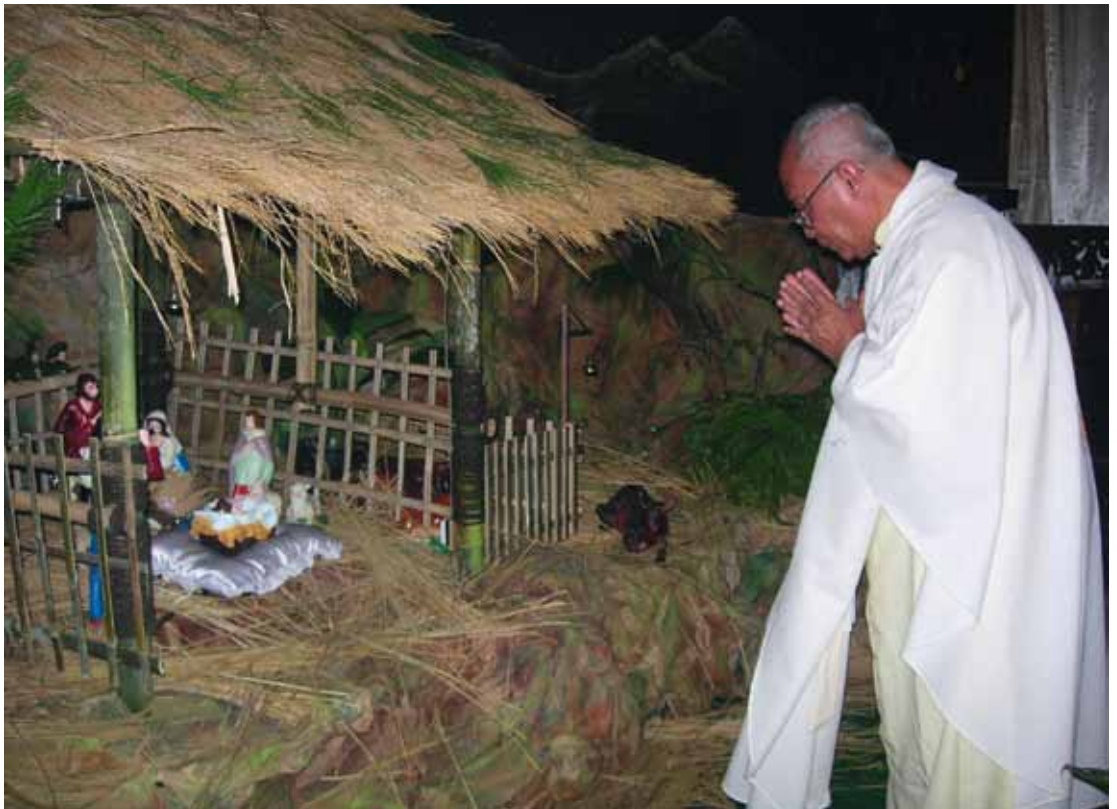
Eer aan God in den hoge en vrede op aarde aan alle mensen die Hij liefheeft'.  
(Lucas 2:13-14)

Kerstmis verkondigt de glorie van God. In de nacht van de geboorte van Jezus Christus verkondigt het hemelse leger luid de lof voor zijn Schepper, 'Glorie aan God in den hoge...'

Met Kerstmis wordt de geboorte van Jezus Christus gevierd op 25 december. Het Engelse woord 'Kerstmis' is afgeleid van het oude Engelse Christus maesse, dat betekent 'de mis van Christus', het eerst ontdekt in 1038, Christes-messe in 1031. In het Nederlands is het Kerstmis, in het Latijn Dies Natalis, waarvan het Franse Noël afkomstig is, in het Itali-

aans Il Natale, in het Duits Weihnachtsfest, vanwege de er aan voorafgaande plechtige nachtwake. Christenen hebben de geboorte van Jezus sinds het begin van de vierde eeuw op 25 december gevierd.

Kerstmis is een geliefd feest dat over heel de wereld gevierd wordt. Ofschoon het







voornaamste thema voor de vieringen overal hetzelfde is, heeft elk land zijn eigen verschillende gewoonten met betrekking tot de viering van Kerstmis. Al is Indonesië overheersend een moslimland, 25 december is voor het hele land een vrije dag. Kerstmis wordt in Indonesië met grote vreugde en vroomheid gevierd. Kerstmis is in Indonesië een publieke vrije dag en wordt door het volk in verschillende godsdiensten gevierd.

Kerstmis vieren in Wonosobo, zoals in steden of andere landen, is voor ons allen een bijzondere ervaring.

Met Kerstmis kunnen we in de linkerhoek van onze kerk het geboortetafereel zien. Dit tafereel dat we onder de kerstboom hebben gezet herinnert ons aan de nacht waarin onze Verlosser geboren werd. Mogen wij altijd in ons hart het kind van Bethlehem zoeken dat ons van onze zonden verlost.

In het kerstgebeuren is een kindje in doeken gewikkeld. Maria, Jozef, de engelen, schapen, drie koningen en een kribbe. Een eenvoudig

onderkomen waar Jezus werd geboren, ver van het luxe leven. Dat is een gedachte die de christen bezighoudt met kerstmis. Door de kerstversieringen heen herinneren we ons de omstandigheden waarin Christus geboren werd. Ik vind dat je de schoonheid in de eenvoud zou moeten zien, zoals Jezus dat deed.

Kerstmis is een goede tijd om dankbaar te zijn, omdat Jezus in ons midden is. Een geboorte geeft ons allen altijd weer nieuwe hoop, en de wens om door eenvoud van leven heiliger te worden. Kerstmis is een tijd om weer in liefde te leven, zoals God ons liefheeft in de geboorte van Jezus Christus in ons midden.

Gewoonlijk vieren de zusters, die in de gemeenschap van Wonosobo zijn, kerstavond samen met de mensen in de kerk. Wij gaan samen heel plechtig kerstavond vieren. Wij komen samen om de geboorte van Jezus, danken God voor de verbondenheid die we als zusters in de gemeenschap mogen ervaren, als zusters PMY en naasten van iedereen, vooral van hen die arm zijn. Wij dienen onze naasten in de geest van 'In Omnibus Charitas' (In Alles de Liefde). <

*Zuster Stanisla PMY*





# *Gaudium et Spes (Vreugde en Hoop)*

Een document van het Tweede Vaticaans Concilie

Intreden in het klooster in de jaren '40, '50, '60 van de vorige eeuw was een geweldige stap.

Je nam voorgoed afscheid van 'de boze wereld' en deed afstand van familie en vrienden en 'sloot je op tussen vier muren'. Dat was de algemene opinie.

Het was een gereguleerd leven met strenge verplichtingen, vaste gebeden op tijd en uur, hard werken en weinig ontspanning. Zo zal het altijd blijven, dacht men, en zo werd het ook in de opleidingsperiode in het noviciaat voorgehouden en geaccepteerd door degenen die er voor gekozen hadden. De regel en constituties leken in die tijd eeuwigheidswaarde te hebben. Als je daar trouw aan bleef, was je op de goede weg,

drastische, voor sommige schokkende veranderingen in de kerk en in de kloosters.

'Aggiornamento' (bij de tijd brengen) was de leuze.

- Openheid, ramen en deuren wagenwijd open.
- Zuivering, van wat uit de tijd is.
- Modernisering, moderne waarden tot hun recht laten komen.
- Aanpassing, aan de tijd waarin we leven.
- Vernieuwing, van verouderde praktijken.

Toen kwam er een heel bijzondere Paus. Paus Johannes XXIII. Een Paus met een visie. Hij riep een Concilie bijeen, het Tweede Vaticaans Concilie van 1962-1965. In dat Concilie ligt de oorsprong van enorme,

Een van de documenten van het Concilie is 'Gaudium et Spes'. Dit document is verantwoordelijk voor het proces van vernieuwing



Het tweede  
Vaticaans  
Concilie



Paus Johannes XXIII

in congregaties van vrouwelijke religieuzen, die de fundamenteën van het religieuze leven deed schokken.

De tekst luidde het einde van de negatieve houding van de kerk ten opzichte van de wereld in.

Het Concilie drukt er haar overtuiging in uit, dat de kerk solidair moet zijn met de gehele mensheid en met heel de wereld. Een krachtige en veelzeggende uitspraak die aanleiding gaf tot een veelomvattende vernieuwing van het religieuze leven, veranderingen en verbeteringen:

- Religieuzen moeten 'in' de wereld staan en 'voor' de wereld leven.
- Er werd afstand gedaan van het habijt om niet meer op te vallen of 'apart' te zijn.
- Er kwam een einde aan 'het gesloten

systeem' en gastvrijheid kwam hoog in het vaandel te staan.

- Gemeenschappen werden opgesplitst in kleinere groepen.
- Dagorde en levensstijl werden meer aangepast aan de tijd.
- Verouderde gewoonten en praktijken werden afgeschaft.
- Persoonlijke verantwoordelijkheid en vrije keuze voor activiteiten buiten het klooster gaven meer ruimte voor eigen creativiteit.
- De religieuze staat werd niet meer gezien als een meer verheven, 'hogere' roeping.

Al deze vernieuwingen maakten religieuzen tot 'gewone mensen'.

Dit besef riep bij een aantal zusters de vraag op: Als het religieuze leven in weinig of bijna geen enkel opzicht verschilt van het leven van niet-religieuzen, waarom zou ik dan lid van een congregatie blijven? Er volgden vele uittredingen tot verdriet van beide kanten, de vertrekkenden en de blijvenden.

11

Nu, anno 2010, neemt de vergrijzing toe en het aantal religieuzen neemt af.

Maar we blijven vertrouwen en zijn vol hoop (Spes) dat de spiritualiteit van het religieuze leven nooit uit zal sterven.

Een wijze, ervaren monnik zei eens: 'Als het religieuze leven uit zal sterven, zou het na drie dagen weer verrijzen.'

De mogelijkheid tot nieuwe vormen en een nieuwe beleving van het religieuze leven dient zich aan en is al aanwezig.

In deze overtuiging zien wij de toekomst met vreugde (gaudium) tegemoet.

Het Tweede Vaticaans Concilie is een zegen geweest voor de katholieke kerk; bevrijdend en verblijdend.

Dank zij Paus Johannes XXIII.

Dank zij 'Gaudium et Spes.' <

*Zuster Til Lagerberg*



## Herinneringen

Als je 91 jaar oud bent, als je een kleurrijk leven hebt gehad en als je beschikt over een schare kinderen en kleinkinderen, dan ligt het voor de hand dat je je verhalen kwijt wilt, omdat er dingen zijn die jongere generaties zich niet meer voor kunnen stellen. Omdat je met trots en dankbaarheid terugkijkt op je leven en omdat het zo leuk is daarvan iets mee te delen aan die dierbare kinderschare.

Op een dag gingen wij met vader naar de dierentuin. Wat ik er nog van weet is, dat we bij de ooivaars kwamen en dat mijn vader zei: 'Vraag eens aan de ooievaar of jullie nog een broertje of zusje krijgen'. Dat deden we dus. En de ooievaar knikte steeds maar van ja in onze verbeelding. En niet lang daarna lag er een baby in de wieg. En de ooievaar is nog de nodige keren langs geweest.

Van mijn vriendinnetje hoorde ik dat zij tegen haar oma zei: 'Wat wordt mama toch dik.' 'Ja', zei oma heel zachtjes: 'Jullie krijgen een broertje of zusje, maar dat mag je tegen niemand vertellen, want het is een geheimpje. Aan oma's oor fluisterde ze toen: 'Weet papa het al?' <

Hoe argeloos kunnen kinderen zijn.





## Oma Bonnie

Als je intreedt in het klooster weet je dat het moederschap jouw deur voorbij gaat. Dat wist ook Zuster Bonifacia. Toch is zij nu de trotse oma van acht kleinkinderen. Samen met opa (haar één jaar jongere broer Henk) slaat 'oma Bonnie' geen verjaardag van de kleinkinderen over en ook de feestdagen worden grotendeels in familiekring gevierd. Hoe zit dat?!



Henk van de Laak werd weduwnaar toen zijn oudste zoon op het punt stond in het huwelijk te treden. Met zus Marietje was er altijd al een goed contact en door dit verdrietige gebeuren werd de band versterkt. Toen het eerste kleinkind zich aandiende bij Marion (de dochter van Henk) en Laurent heeft Marion haar tante Miet gevraagd of zij oma zou willen zijn voor hun toekomstige kindje. Zuster Bonifacia heeft daar 'ja' tegen gezegd en ze zei ook 'ja' toen diezelfde vraag een jaar later van Marja (schoondochter van Henk en vrouw van Henk's zoon Geert) kwam.

Sindsdien doet ze waarachtig niet onder voor welke 'echte' oma dan ook!

Vandaag praat ik met 'oma Bonnie' en 'Lisette' (tweede kleinkind en eerste kleindochter). Ik ben hiervoor uitgenodigd in het vakantiehuis van de Congregatie waar de familie van de Laak jaarlijks met z'n allen vakantie viert. Ik word enthousiast door de familie ontvangen en een van de eerste dingen die ik krijg te horen van dochter en schoondochter is dat ik niet moet denken dat 'oma' alleen maar 'oma' is! 'Ze is voor ons ook een echte moeder hoor!', zeggen beiden. >



**Naam:** Lisette van de Laak

**Leeftijd:** 15 jaar

**Woonplaats:** Rhenen

**School:** Atheneum klas 4

## LISETTE,

### *Omschrijf kort je oma*

‘Ja, het is gewoon de liefste oma van de wereld! Ze is heel gezellig en ze lacht heel veel. Het is een knuffeloma en ze is ook heel relaxed! Gisteren bijvoorbeeld. We waren we met alle neefjes en nichtjes op zolder aan het spelen, waardoor er beneden een lamp naar beneden kwam. Oma is dan heel echt relaxed en nooit boos’.

### *Wat is je eerste herinnering aan je oma?*

‘Volgens mij is mijn eerste herinnering aan oma hier in het bos, bij de hertjes. Op het pad liggen altijd veel eikeltjes die de hertjes lekker vinden. Met oma ging ik dan de hertjes voeren. Maar ik heb heel veel leuke herinneringen aan haar!’

### *Zie je je oma vaak? Zijn er andere vormen van contact? Bellen, schrijven, mailen, sms-en, msn-en?*

‘Ik zie oma heel vaak. Op alle verjaardagen, in het vakantiehuis, met Kerst en Sinterklaas. Ik ga haar soms wel eens opzoeken in het Moederhuis. Ze heeft ook een computer, maar ze weet volgens mij nog niet hoe ze moet e-mailen.



**Naam:** Marietje van de Laak,

**(oma)** Bonnie en Zuster Bonifacia

**Leeftijd:** 81 jaar

**Woonplaats:** ‘s-Hertogenbosch

**Beroep:** onder andere missieprocuur (inmiddels gepensioneerd)

## OMA BONNIE,

### *Omschrijf kort uw kleindochter*

‘Lisette is een heel sociaal en rustig meisje. Een geboren leidster ook. Als je haar bezig ziet met haar neefjes en nichtjes op verjaardagen of andere feestjes, dan is ze helemaal in haar element. Een natuurlijk overwicht op de anderen heeft ze’.

### *Wat is uw eerste herinnering aan uw kleinkind?*

‘Toen Lisette een paar weken oud was, mocht ik haar van Marja (haar moeder) in badje doen. Omdat ik als meisje op een internaat heb gezeten waar ook veel kleintjes waren had ik daar ervaring mee, maar dat wist Marja niet. Maar dat ik dat vaker had gedaan, zag Marja wel. Maar, dat kleine lijfje in het water herinner ik me nog heel goed’.

### *Ziet u uw kleinkind vaak? Zijn er andere vormen van contact? Bellen, schrijven, mailen, sms-en, msn-en?*

‘We schrijven en bellen over en weer. En ik ben overal bij geweest. Niet alleen bij de verjaardagen en feestdagen, maar ook bij het dopen van de kleinkinderen, de communie en het vormsel.

Ooit vroeg Lisette mij om in opdracht van haar juf een lijstje met vragen te beantwoorden over hoe het er vroeger bij mij op school aan toging. Enkele weken later mocht ik samen met Henk naar de opa en omadag op school. Alle lijstjes die door de opa's en oma's beantwoord waren hingen aan de muur. Ook bij de afscheidsmusical van de basisschool was ik present.

Sms-jes krijg ik ook niet van haar. Als ze ons uitnodigt voor een feestje ofzo, dan stuurt ze meestal een kaartje. Bellen doen we eigenlijk niet'.

*Wat is het belangrijkste dat je van je oma hebt geleerd?*

'Oma heeft heel veel geduld en dat heb ik niet. Maar ik zie dat wel in haar en ik probeer ook geduldig te zijn. Het lukt nog niet echt'.

*Wat is het leukste dat je ooit met haar hebt meegemaakt?*

'Sowieso, is het altijd hartstikke leuk om hier met haar op vakantie te zijn, maar wat ik ook superleuk vond was die keer dat ik met haar op pad ben geweest naar Amsterdam. Gewoon lekker met z'n tweeën!'



De allereerste foto!

Aan het feit dat ik nu oma Bonnie wordt genoemd is een hele evolutie aan vooraf gegaan. Geboren als Marietje van de Laak, werd ik al snel Miet van de Laak. Tenminste in mijn familie. Miet werd op een gegeven moment dus tante Miet. Nadat Marion me gevraagd had of ik oma wilde zijn voor haar kinderen, werd het in eerste instantie 'oma tante Miet'. Dat vond iedereen toch ook wel een eigenaardige titel en daarom mocht ik zeggen hoe ik graag genoemd wilde worden. En omdat ik natuurlijk ook door het leven ga als Zuster Bonifacia is het oma Bonnie geworden. Nu weten we allemaal niet beter'.

*Wat is het belangrijkste dat u van uw kleinkind geleerd?*

'Lisette heeft mij geleerd om open te staan voor de natuur. Zij wijst mij op details die ik zelf over het hoofd zie. Door haar kijk op essentiële dingen word ik geroerd. Enkele jaren geleden tijdens een verblijf in het vakantiehuis, was Lisettes moeder ernstig ziek. Lisette (toen 10 jaar) ging het bos in en bleef veel te lang weg. Bij thuiskomst wilde ze niet zeggen waarom ze zo lang was weggebleven. Pas toen ik haar 's avonds naar bed bracht en er naar vroeg, antwoordde ze: 'Oma, wilt u soms ook niet eens helemaal alleen zijn?' 'Ja', zei ik, 'dat wil ik ook wel eens'. 'Weet je wat je dan moet doen, oma, dan moet je in het bos gaan zitten met je ogen dicht en luisteren naar de wind en de vogeltjes. Dan gaan alle nare gedachten uit je hoofd'.

*Wat is het leukste dat je ooit met haar hebt meegemaakt?*

'Een van de vele leuke herinneringen is een dagje Amsterdam met Lisette. Als ware toeristen hebben we een rondvaart door de grachten gemaakt en het wassenbeeldenmuseum van Madame Tussaud bezocht. Zo met z'n tweetjes is ook heel bijzonder!'







### *Wat vind je een minder leuke eigenschap van je oma?*

‘Ik zou het eigenlijk echt niet weten. Misschien heeft ze wel mindere eigenschappen, maar daar kom ik misschien pas op als ik ermee in aanraking kom. Ik zou het nu echt niet weten! Het is wel een snoepkont, maar da’s niet zo erg.’

### *Hoe vieren jullie het Sinterklaasfeest?*

‘Sinterklaas vieren we ieder jaar bij opa. Oma komt dan natuurlijk ook altijd. Vroeger snapte ik niet dat oma niet bij opa woonde, maar in een groot huis met allemaal andere oma’s. Oma heeft me toen uitgelegd hoe de vork in de steel zat. Ik voelde me heel vereerd dat ik nu haar ‘geheim’ kende! Maar terug naar het sinterklaasfeest, wij komen dan op zaterdagochtend bij opa aan en op zaterdagmiddag krijgen we ieder jaar bezoek van Sint en Piet (twee vrienden van opa die zichzelf door hun stemmen weggeven!) nadat we natuurlijk gezongen hebben. Daarna cadeautjes. Ieder jaar is er wel iemand die niet kan wachten met uitpakken en daarmee te vroeg begint!’

### *Vertel eens over Kerst.*

Op de tweede kerstdag gaan we met de hele familie naar Wilnis. Naar tante Marion en oom Laurent. Omdat tante Marion een zusje

### *Wat vindt u een minder leuke eigenschap van uw kleindochter?*

(denkt lang na). ‘Moeilijk, het een leuke, open meid. Ik herken mezelf ook in haar, dus een minder leuke eigenschap verzinnen valt niet mee haha’.

Nu ze kind af is en richting volwassenheid gaat, zie ik dat ze met die overgang soms worstelt’.

### *Hoe vieren jullie het Sinterklaasfeest?*

‘Sinterklaasfeesten zijn bij ons altijd leuk! We vieren het altijd bij Henk (opa) in Hintham. Traditioneel drinken we chocolademelk en eten er een worstenbroodje bij. Nu zijn er van de kleinkinderen nog twee ‘gelovigen’ en het zien van de spanning op hun gezichtjes vind ik kostelijk. Ook de reacties van de andere kinderen zien is zalig!’

‘Ik heb Sinterklaas ook af en toe een handje geholpen met het maken van cadeautjes. Een hemelbed voor de pop heb ik eens gemaakt en ook diverse prinsessenjurken voor in de verkleeddoos’.

### *Vertel eens over Kerst.*

‘Kerst vieren we met z’n allen op de tweede kerstdag, meestal in Wilnis. Ik zorg meestal voor de kaarsjes en wat lekkers voor bij de koffie’. Iedereen brengt iets mee voor het





is van mijn vader hebben mijn neefjes en nichtje dezelfde opa's en oma als ik. Met Kerst zorgt iedereen voor een gerecht. Er is sneeuwpudding en appeltjespudding en opa maakt elk jaar lekkere stoofpeertjes. Meestal zitten de kinderen bij elkaar aan een tafel en de volwassenen zitten aan een andere tafel en iedereen praat er op los'.

#### *Wat wens je je oma toe?*

'Ik wens oma dat we nog heel lang samen hier vakantie kunnen vieren en dat we elkaar kunnen blijven bezoeken'.

#### *Is er nog iets wat je over haar gezegd wil hebben?*

'Ik zou echt niet weten wat ik nu nog moet zeggen!'

kerstdiner. Mijn broer maakt traditiegetrouw stoofpeertjes. Lisette en haar twee oudste neven voeren meestal de boventoon aan de kindertafel.'

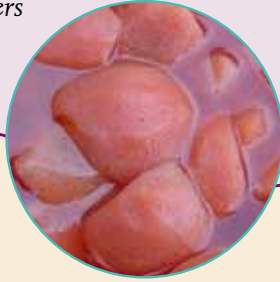
#### *Wat wenst u uw kleindochter toe?*

'Ik wens Lisette een gelukkig, gezond en succesvol leven toe. En dat wens ik natuurlijk voor al mijn kleinkinderen. Ik hoop mee te maken welke richting ze uit gaat'.

#### *Is er nog iets wat je over haar gezegd wil hebben?*

'Tja, Lisette is een mooi mensje, ik hoop dat ze zo blijft'. <

Brigitte Lutters



### **Opa's stoofpeertjes**

(12 personen)

Heerlijke stoofpeertjes, waar de kinderen en kleinkinderen niet genoeg van kunnen krijgen! Elke Kerst staan ze traditioneel bij de familie van de Laak op tafel!

Ingrediënten:

- 6 pond stoofperen (Gieser Wildeman zijn de lekkerste)
- \* suiker
- \* 2 pijpkaneeel
- \* maizena



Vorbereiding:

De peren schillen, klokhuizen verwijderen, en in partjes snijden.

Bereidingswijze:

De peren in een pan met voldoende water niet onder water) aan de kook brengen, met 7 a 8 eetlepels suiker en 2 pijpkaneeel. Uren tegen de kook aan laten staan. Met een schuimschaan de peren in een schaal doen. Het vocht binden met maizena. 2 eetlepels maizena en dat over de peren schenken.

Serveertip:

Lekker met roomijs of vanillevla!





# ACTUALITEITEN

## Mandala tekenen

**Lang voordat het woord 'mandala' in onze vocabulaire voorkwam, had ieder van ons er al weet van; kwamen we er dagelijks mee in contact. De zon, de aarde, de bloemen en planten, de ijskristallen, het zijn allemaal mandala's. Oervormen die in hun symboliek vanaf de oorsprong verstaan, en door meerdere volkeren op eigen wijze, geïnterpreteerd zijn. Ze komen dan ook in alle culturen voor. De letterlijke betekenis is centrum of cirkel (Sanskriet). De kern van de cirkel is de oervorm waaruit alle leven ontspruit.**

Een mandala is ontstaan vanuit een levende beweging en brengt niet alleen de vervaardiger, maar ook de aandachtige beschouwer tot leven, tot beweging.

Bij het mandalatekenen gaat het niet om de prestatie, maar om vanuit je binnenste iets op papier te zetten. Daarmee zet je je innerlijke belevingswereld om in beelden. Die beelden helpen je je ziel te vertalen. Deze mandala's 'geboren' uit jezelf, kunnen dan dienen als focus bij meditatie en/of gebed. Juist omdat de beelden uit jezelf komen, is het de ultieme manier. Op die manier krijg je vat op gevoelens die door het verstand weg waren/worden gedrukt.

Er zijn vele invalshoeken. Je kunt een mandala technisch benaderen, psychologisch of kunstzinnig. Het zou te ver reiken om alle invalshoeken te omschrijven, vandaar dat de nadruk in dit artikel ligt op meditatief mandala's tekenen.

Zuster Annecathrine en Zuster Lisette van onze Congregatie geven cursussen Mandala tekenen. De cursisten van Zuster Annecathrine zijn allen religieuzen.

Zuster Lisette richt zich ook op niet-religieuzen binnen haar doelgroep. Dat zij deze cursussen geven is niet voor niets. De veronderstelling is immers dat diegene die meditatief mandala's tekenen begeleiden, zelf ook meditatief leven.

De mogelijkheden in onderwerpen zijn onbeperkt. Een verhaal kan dienen als uitgangspunt,

dat kan een Bijbelverhaal zijn, maar net zo goed een sprookje, een mythe, een gedicht, een droom of een liedtekst. Ook kunnen de elementen, de jaargetijden of symbolen uit de natuur dienen als onderwerp. De verhalen stimuleren de fantasie en zijn een soort geleiding naar binnen.

Om een idee te krijgen van hoe dit nu in de praktijk werkt, maak ik een afspraak met Zuster Lisette om een keer mee te doen aan het tekenen van een mandala. Op een regenachtige maandagmiddag in september is het zover. Ik maak vandaag deel uit van een groep cursisten die de cursus 'Mythen en Mandala' volgen. (In de uitnodiging las ik dat deze cursus zich verdiept in wereldwijde scheppingsmythen). Om enige overgang te hebben tussen de dagelijkse routine en het meditatieve karakter van de middag, wordt er eerst gezamenlijk koffie gedronken aan tafel. Drie cursisten hebben zich afgemeld en we zijn vandaag met z'n zessen (inclusief Zuster Lisette en ondergetekende). Op de tafel legt ieder zijn (teken)materialen klaar. Papier, kleurpotloden, passer enzovoorts. De ruime tafel bezet de helft van de ruimte. In de andere helft staan stoelen in een cirkel om een rond kleed met daarop een creatie van voornamelijk waterplanten. Een tot leven gekomen mandala. Daaromheen kaarsen. De sfeer is warm en zacht.

Nadat iedereen in de kring heeft plaatsgenomen wordt door de cursisten (allen vrouwen, slechts af en toe komt er een man naar de

cursus mandala tekenen, vaak door zijn echtgenote hiertoe overgehaald) het huiswerk voor zich neergelegd op de grond, zodat het werk voor allen zichtbaar is. Het meegeven van huiswerk heeft als functie het leren waarnemen van mandala's en hun kleuren in het dagelijks leven en het ontwikkelen naar het omzetten ervan in mandala's die ontstaan uit jezelf.

Er is een stilte voordat de vrouwen om beurten uitleg geven over hun gemaakte mandala's. In hun verhalen is het enthousiasme te horen dat zij tijdens de totstandkoming hebben ervaren. Er is verwondering over hetgeen

zijzelf gemaakt hebben. Dit heeft hen tot meer diepgang gebracht, dan zijzelf voor mogelijk achten. Soms is iemand er niet in geslaagd over te brengen wat zij wilde. De diversiteit van de mandala's verwonderen mij en ook dat zij samen toch ook complementair zijn.

Om te komen naar de scheppingsmythe van vandaag, geeft Zuster Lisette enige achtergrondinformatie over scheppingsmythen in het algemeen. En dan de mythe van vandaag: de schepping van de mens volgens het Zuid-Afrikaanse Thonga.





## ACTUALITEITEN

20

In het eerste geval schoten een man en een vrouw opeens uit hun rietstengel. Die rietstengel ontplofte en daar waren ze. In het tweede geval komen verschillende mensen uit een moerassig rietveld omhoog, allemaal al voorzien van hun eigen klederdracht, gereedschap en gewoonten.

Alle aanwezigen zijn muisstil en zijn gefocust op het verhaal dat verteld wordt. Zang van een Boeddhistisch monnikenkoor uit Tibet vult vervolgens de ruimte. We hebben allemaal pen en papier gekregen, zodat we meteen op kunnen schrijven wat het eerst in ons opkomt. 'Chaos', denk ik, direct nadat ik het verhaal gehoord heb. 'Chaos, wervelwind, kolken, draaikolk, heel veel mensen en ruimte'. We gaan terug naar de tafel. Het is uiteraard niet de bedoeling dat precies dat verhaal wordt getekend, maar datgene wat het verhaal oproept. Toch is er het basisprincipe van de cirkel met haar kern. Ik vraag of dit niet belemmerend werkt, maar volgens Zuster Lisette heeft een mens juist grenzen nodig. Kadens waarbinnen men vrij kan opereren. Bovendien zou je kunnen zeggen dat een kenmerk van de mandala is dat er een centrum is van waaruit 'het' gebeurt. 'Het', dat wil zeggen: het oproepen, afstoten, verwonderen, stil worden, en uiteindelijk een worden. De bedoeling is dat we nu juist in stilte gaan tekenen en ik stop met het stellen van vragen.

Tekenen is niet mijn sterkste kant, dat verze-ker ik u. Maar er is mij vooraf verteld dat de techniek ondergeschikt blijft aan datgene dat uitgedrukt moet worden. Dat scheelt. Wat ook scheelt is dat een mandalaregel is dat je 'fou-ten' moet laten staan. Ik doe mijn best om bij mijn gevoel te blijven en dat te vertalen, maar ik kan me niet aan het idee onttrekken dat ik door mijn gebrekkige tekenen niet de goede vertaling kan maken. Een beetje vergelijkbaar

met het moeten spreken in een vreemde taal, waarvan ik slechts een basiscursus gehad heb.

Na het tekenen van de mandala's keren we terug naar de cirkel en leggen de mandala's voor ons neer. Ik zie nu dat het bloemstuk in het midden rietstengels heeft. Ieder van ons mag nu vertellen wat er bij haar werd opge-roepen. Je moet je hier kwetsbaar voor durven opstellen en dat de begeleidster een veilige sfeer hiervoor creëert is onontbeerlijk. Ook hier is men soms weer verwonderd dat er snaren worden aangeraakt waar men nauwelijks weet van had. Een openbaring voor zichzelf soms. Ook ik leg uit hoe mijn mandala tot stand is gekomen.

Hiermee komt er bijna een eind aan deze middag, maar nog geen eind aan deze man-dala. De gedachte is om deze mandala ergens zichtbaar neer te leggen, in verband met de doorwerking. Het beschouwen van de eigen mandala werpt bijna altijd nog lange tijd vruch-ten af.

Daarom is op de eerstvolgende bijeenkomst ook gelegenheid om hier nog op terug te komen.

Na ongeveer tweeënhalf uur gaan de cursisten met nieuw huiswerk op zak uiteen.

Vanuit de chaos ontstaan man en vrouw samen en tegelijkertijd.

Velen volgen tot in het oneindige. De hoofden staan in de lege buitenste kring om ruimte te symboliseren. De wortels het begin en het einde. <

*Brigitte Lutters*

*Bron: Mandala, weg naar ons centrum door Ricky Rieter.*



## Ontmoetingsdag/sterfdag Pastoor Heeren



Pastoor Heeren en de eerste vijf zusters. Anna Cathrina van Hees werd in de stad al Heilig Kaatje genoemd, voordat de Congregatie begon. Ze staat rechts op de tekening met een aureool waarboven staat: H. Kaatje.

**'t Lied der Refterzusters bij het 90-jarig bestaan der Congregatie**  
**Dit lied is gezongen bij het 90-jarig bestaan van de Congregatie in 1910 dus,**  
**honderd jaar geleden!**

Vandaag voor tienmaal negen jaar,  
 Toen ruischte hier geen lied,  
 Toen was het hier zoo stil, zoo stil  
 En kappen zag men niet.  
 Geen sluier vloog er door de gang,  
 Geen barbetje vlerkte rond,  
 Van refterzusters hoord'je niet,  
 Noviesje noch van bont.

Geen muur had ooit den galm weerkaatst  
 Van 't plechtig koorgebed,  
 Of voet belijd'nis aangehoord  
 Van schennis onzer Wet.  
 Geen muur had ooit den strijd aanschouwd  
 Van 't arme nonnenhart,  
 Dat heel de wereld plus den droes  
 In felle kampen tart.

Heel 't huis hield stijf den adem in,  
 Het wachtte hoog bezoek.  
 En ja, daar trad de Pastor in  
 Met 't heilig regelboek.  
 Een vijftal maagden, witgemutst,  
 't Habijt van paars katoen.  
 En braaf tot 't merg van haar gebeent.  
 Kwam mee haar intree doen.

De Pastor sprak: Ziehier uw woon,  
 Dient God in stille vreugd,  
 Blijft trouw Hem in uw ouderdom  
 Als in uw prille jeugd.  
 Bewaart dit heilig regelboek  
 Als uwen grootsten schat  
 Wordt op 't gebied van heiligheid  
 Een uitverkoren vat.  
 Het arme Proletariëkind  
 Uw eerste zorg gewijd,  
 Geeft dat beschaving, waar geluk  
 Voor tijd en eeuwigheid.  
 En oude wijfjes, gul en krom.  
 Wilt haar een moeder zijn.  
 Verzoet ze 't leed van d' ouderdom:  
 Dit is d' illusie mijn.

En 't Heilig Kaatje stel ik aan  
 Als zichtbaar opperhoofd.  
 Weest haar gehoorzaam tot den dood,  
 Dat word' door elk beloofd.  
 Zij houd' de centen bij mekaar  
 En boekt in 't Rijksarchief.  
 Wat eeuwig daar verholten blijft  
 Voor elken letterdief.

>



# ACTUALITEITEN

Zoo sprak hij dan het vijftal toe,  
Dat zweefde in hooger sfeer.  
Het zag met meelij in den lach  
Al op het aardsche neer.  
Z' aanvaardden blij ten moe hun taak  
En hielden vroolijk feest  
En erwten met een goed stuk spek  
Dat 's 't eerste maal geweest.

En nu we weer aan tafel zijn,  
De erwten aan den rol.  
Nu dient de stichting toch herdacht,  
Al is de eeuw niet vol.  
Na tien jaar zijn we weer vereend  
En dan zingen wij heel luid  
Des Stichters glorie en meteen  
Die van onz' Moeder eert.  
(Plechtig en ernstig)  
Bescherm, o God bewaar den grond,  
Waarop onz' adem gaat,  
Waar onze kloosterwieg eens stond;  
Misschien ons sterfuur slaat'.

Geef tien jaar weer van blijden bloei  
Opdat wij één van geest,  
Concordia wed' rom aan 't hoofd  
Eens vieren 't eeuwfeest!

**Barbet:** Vierkante bef, onderdeel van een  
habijt

**Refterzusters:** werden onderscheiden van  
novicen

**Voetbelijdenis:** soort schuldbelijdenis

**Witte muts en habijt van paars katoen:** De  
dracht van de gewone vrouwen in de stad,  
deze kleding werd tot 1845 gedragen.

**Habijt:** kloosterkleding

**Regelboek:** Boek waarin de Heilige Regel van  
de Congregatie beschreven staat.

Heilig Kaatje werd als **Overste** benoemd  
Op 7 juli 1820 aten de zusters **erwten**

**Concordia:** Moeder Concordia, die in 1910  
Algemene Overste was en in 1911 vrij  
plotseling stierf.

22

## Wij zijn de tijden

Pastoor Heeren die met ons begonnen was,  
begon op 22 oktober 1859 zelf een nieuw  
leven, hij ging wonen in 'het Hoge Licht'..  
Maar... hij liet als erfenis onze dierbare Con-  
gregatie na. En daarom kwamen wij Heerianen,  
na ons feestjaar nog een keer samen om elkaar  
te ontmoeten. Een echte ontmoetingsdag!  
De woorden van de Stichter blijven van kracht,  
ook na 190 jaar.  
'Niemand mag een ander fundament leggen,  
dan wat gelegd is en dat is Jezus Christus. In  
hem wordt heel het gebouw bijeen gehouden,  
laat U als levende bouwstenen opbouwen tot  
een geestelijke tempel'. (1.Cor. III.11)

Op zo'n ontmoetingsdag voel je de verbon-  
denheid, de saamhorigheid en die band wordt  
daardoor versterkt. Ieder heeft haar eigen

geschiedenis, haar eigen persoonlijke verhaal,  
haar eigen lief en leed. Je hoorde dan ook  
steeds: 'weet je nog van toen... dat is lang  
geleden, waar is de tijd gebleven?'

Ik moest denken aan het grote congres van het  
CDA. De voorzitter opende de vergadering  
met een tekst van de Heilige Augustinus. Dat  
ontroerde mij.

'Het zijn moeilijke tijden!

Dat zeggen de mensen tenminste.

Laten we liever goed leven, dan worden de  
tijden vanzelf goed.

Wij zijn de tijden. Zoals wij zijn, zijn de  
tijden...'

Augustinus in 410



Allen zijn wij geënt op onze levensboom en iedereen heeft hoe dan ook vruchten gedragen. Vruchten van goedheid, dienstbaarheid, blijdschap, liefde.

Het is mooi om op zo'n ontmoetingsdag te kijken naar het goede in iedere medezuster. Het kwade is brutaal, het dringt zich op, maar het goede is bescheiden, soms heel verborgen, maar daar is de Hand van God.

Met een jubileum declameerde iemand het volgende gedicht:

Zou niet de wereld beter zijn  
als iedereen die ik ontmoet  
zou zeggen:  
'Ik weet iets goed van jou  
en dan spontaan  
dat doet mij goed'.

Zou het niet  
fantastisch heerlijk zijn  
als elke handdruk zeggen zou  
van harte en oprecht gemeend  
zeg vrouw  
ik weet iets goeds van jou.

Zou niet het leven blijer zijn  
als men het goed  
steeds prijzen zou,  
want werkelijk bij al het kwaad  
is zoveel goeds in mij en jou.

Zou het niet een fijne houding zijn  
als iedereen zó denken zou.  
Jij weet, een beetje goeds van mij  
en ik,  
ik weet iets goeds van jou.

Het is een eenvoudig gedicht, maar mooi want als we dat zó zouden beleven, dan kregen we een hemeltje op aarde. Zó met elkaar omgaan is op zich al een feest. En dat is toch in de geest van onze Stichter? We blijven elkaar ontmoeten – als er vreugde is, bij pijn, ziekte, verdriet.

Maar ook op onze spirituele weg – op onze levensweg – bij dagen die ons verdieping brengen, bij onze zoektocht naar God. Wij blijven tochtgenoten hoe die tocht dan ook zal zijn. Zijn de wegen glad of hobbelig, gevaarlijk of veilig, stijgend of dalend – we gaan als echte pelgrims samen door. We gaan door met onze opdracht die van God komt. >

Zuster Rosa,  
Zuster Tine  
en mevrouw  
Beereboom  
ontvangen de  
zusters.



## ACTUALITEITEN



V.l.n.r. Zuster  
Tine, Zuster  
Rosa en Adri  
Bosch.

24

Zuster Rosa wilde met deze ontmoetingsdag tevens ons feestjaar afsluiten en dat deed ze voor de Eucharistieviering met een indrukwekkend openingswoord.

Zij dankte onze Stichter Pastoor Heeren en onze Stichteres Anna Catharina van Hees en al onze zusters die ons reeds zijn voorgegaan. Speciaal herdacht ze mw. Thérèse Heijne, die ons op de jubileumdag van 7 juli zoveel moois heeft meegegeven door ons levensverhaal te vertellen. Ze heeft dit gedaan op een ontroerende wijze.

*'Het vuur zal blijven branden,  
maar niemand weet hoe'.*

Voor al onze overledenen werd het licht ontstoken. Aan het slot van haar toespraak haalde Zuster Rosa een Japanse dichter aan.

*'Liefde ziet zelfs aan de kaalste takken,  
reeds de bloesempracht van de komende  
lente'.*

Met veel hoop in ons hart, vierden we heel gezellig ons ontmoetingsfeest. Dat vertrouwen kon je beluisteren toen we zongen:

*"Verlangend naar een nieuw begin,  
en speurend naar een diep're zin,  
houden we steeds 't élan er in  
zoekend naar nieuwe wegen."*

We voelden ons heel erg verwend toen we op het eind van de dag allemaal 3 cd's kregen ter herinnering aan de viering van het 190-jarig jubileum van de Congregatie.

Ontroerend was het toen Adri Bosch persoonlijk ons een boekje bracht met onze geliefde gebeden erin, door hem verzameld.

Mooie gebeden met daarbij prachtige foto's van beelden en ramen uit ons huis. En verhalen die wij zelf hadden verteld, hij zelf gaf een reactie, een antwoord op ieder verhaal.

Ik wil eindigen met de titel van het boekje, want zo moet het zijn en zó moet het blijven:

*'Hoe goed is het als zusters eendrachtig  
tezamen zijn'. <*

*Zuster Cecilia van der Poel*





## Het Lied bij het 190-jarig bestaan van de Congregatie Dit lied is gezongen bij het jubileum op 7 juli 2010.

*Melodie: Uit Vuur en IJzer...*

Wij heffen nu een lofzang aan,  
om -hierbij wijlend'- stil te staan.  
Wij zijn een lange weg gegaan  
van mooie volle jaren.  
Wij vieren in dankbaarheid  
de trouw en de verbondenheid  
en onze saamhorigheid,  
die wij mochten ervaren.

De zusters van ver overzee,  
zij feesten op dit jubilee  
graag en van harte met ons mee.  
De jonge generatie!  
Wij reiken elkaar de hand,  
symbolisch en als onderpand,  
en voelen de hechte band  
met heel de congregatie.

Een waren wij te samen sterk,  
actief in maatschappij en Kerk.  
Wij leefden voor het 'liefdewerk'.  
Vervlogen zijn die dagen.  
Waar nood in de wereld is,  
waar kwetsbaarheid en zwakte is,  
daar ligt onz' geschiedenis,  
van alles durven wagen.

Verlangend naar een nieuw begin,  
en speurend naar een diep're zin,  
houden we steeds 't élan er in.  
-zoekend naar nieuwe wegen-  
Niet streven naar eer of macht,  
maar ongezien en ongeacht,  
vanuit een verborgen kracht,  
verwachten wij Gods zegen.

Er breekt een nieuwe tijd nog aan.  
Hoe zullen wij nu verder gaan?  
Een keuze waar wij thans voor staan.  
Wat zijn de perspectieven?  
Gesterkt door de goede geest,  
blijmoedig, in geloof het meest,  
vertrouwwol en onbevreesd  
elkander toekomst bieden.

Wij leven uit het oergeheim,  
dat wij, hoe zwak en broos w'ook zijn,  
door God aanvaard, geborgen zijn.  
-een onverdiend gegeven-  
De blik naar omhoog gericht,  
naar stralend, helder, eeuwig licht,  
een tijdeloos toekomstzicht,  
het onvergankelijk leven.

Tot slot. Wij vieren nu dit feest  
in blijde Heeriaanse geest.  
Dat is voor ons de sfeer geweest,  
waarin wij mochten leven.  
Wij zingen nu zonder schroom,  
het klinkt haast als een mooie droom:  
Voor ieder de wens Sjaloom,  
door Charitas gedreven.

# ACTUALITEITEN

## Glazen kunstwerk symbool Congregatie

Toen ik (Pater Philippus Philippus) de opdracht had gekregen om de 'Levensboom' (kunst-object achterin in kapel red.) ben ik voor de uitvoer ervan in contact gekomen met glas-atelier 'Zuid-Nederland' in Oisterwijk van Gerard Jacobs.

In Indonesië heb ik in mijn werk ook veel met glas gewerkt. Daarbij kreeg ik hulp van een Chinees, Bapak Edy genaamd, die een glasatelier bezat in Medan. Maar wat een verschil met dit atelier in Oisterwijk!

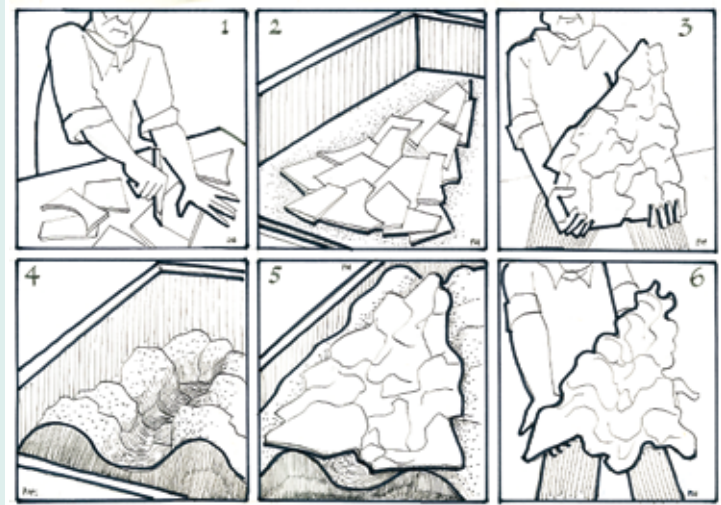
Was het in Medan eerder een glasfabriek met in een hoek de afdeling 'glas-in-lood' en geen oven te bekennen. In het atelier van Gerard Jacobs daarentegen lag er een scala van prachtig mondgeblazen gekleurd glas. Er waren ovens en mogelijkheden om glas te schilderen en te laten smelten in lagen. Ook glasbranden en vele andere technieken (waarvan ik amper het bestaan wist) waren (en zijn) hier mogelijk.

Toen mij gevraagd werd een kunstwerk te maken voor de bestuurskamer van de Congregatie, gingen mijn gedachten dus direct uit naar het atelier in Oisterwijk. Temeer, omdat ik daar werken uitgestald had gezien van Isabelle, een kunstenaar die in het atelier veel van haar werk maakt. Mooie objecten van versmolten glas, kleurige, warme vormen. Dat gaf mij inspiratie.

Dus aan het ontwerpen! Dat ontstaat langzaam in je hoofd, het is een groeiproces. Na er mee bezig te zijn geweest in de geest, komen er eerst



'krabbels' op papier en met de glasobjecten van Isabelle in het achterhoofd, werd het een 'beeld' van de Congregatie, zoals ik die nu zie: in Nederland is de Congregatie in de herfst van haar bestaan, maar vanuit Indonesie, ontspruit er een nieuwe loot. Ik gebruik herfstkleuren: geel, rood, bruin en oranje. Maar voor de nieuwe loot veel groen, met een kern (bloemachtige knop) van rood en geel.



Isabelle heeft met raad en daad bijgestaan, omdat de techniek nog wat geheimen voor me kende.

1. Eerst heb ik glas gesneden in allerlei vormen en uit velerlei gekleurd glas.

2. Al die stukken glas heb ik op een plat vlak gelegd en ben vervolgens gaan schuiven en ordenen, net zolang totdat de compositie die ik in gedachten had, daar was. Die compositie gaat vervolgens de oven in op een vlakke laag keramisch zand dat hittebestendig is. De oven (computerbestuurd) bereikt dan een zeer hoge temperatuur, zodat de stukken glas aan elkaar smelten. Dan wordt de temperatuur in fasen getemperd en na 24 uur is de oven volledig afgekoeld.

3. De verschillende stukken zijn nu een geheel geworden, maar het is nog wel een platte plaat.

4. Om daarin reliëf aan te brengen, maak je in de oven een 'bed' van een soort hittebestendige viltstukken in de driedimensionale vorm die je wilt hebben. Als een vlak stuk glas daarop wordt gelegd en verhit, smelt het weer wat en daardoor kan het 'zachte' glas zich voegen in de vorm van het vilt.

5. Dus, de vorm had ik na de eerste smelting, nu krijgt de glazen vorm reliëf.

6. Na 24 uur is er een gedeelte (herfstblad) gereed.

Dit kunstobject ligt nu in het Moederhuis op de bestuurstafel. Het bestaat uit twee grote vormen (de 'herfststukken' en daar tussen in staan de gestapelde vormen die het nieuwe leven verbeelden, de bloemachtige vorm. Drie delen los bij elkaar gelegd, waardoor er speling in zit. Hierdoor kan de ligging een beetje veranderd worden. Diezelfde beweging is er ook in de Congregatie. En aan die bestuurstafel worden nieuwe ideeën geboren voor de toekomst. <

*Pater Philippus Philippus*

# ACTUALITEITEN

## Het Kapelleke

**Al heel wat jaren ga ik naar Wahlwiller voor een retraite. Voor mij is deze plek een oase geworden, ik voel mij er zo thuis! Alles loslaten en de rijkdom van de stilte proeven, dan komt er een echte vrede over je.**

Bij het huis is ook een grote tuin, het is meer een plantsoen en je kunt in tuinhuisjes schuilen. Buiten deze muren kun je ook prachtige wandelingen maken over de heuvels. Boven op een van deze heuvels staat een groot kruis met een prachtig verzorgde tuin erom heen. Ik zag het gisteren weer toen ik naar 'mijn' kapelletje ging. Ja, want enkele jaren geleden stond ik hier ook en zag ik in de verte een kapelletje staan. 'Daar ga ik morgen eens op af', dacht ik. Zo gezegd zo gedaan. De volgende dag liep ik de heuvel weer op, bij het kruis even een groet en toen de wandeling naar beneden. Ik zag het kapelletje, nog even de weg oversteken en toen was ik er. Er brandden kaarsjes en er stonden twee bidstoelen. Vaag zag ik het beeld met een kindje op de arm. Ik knielde neer en, ja, waar denk je aan bij zo'n kapelletje en een beeld met een kindje op de arm... Ik bad even en keek naar boven. Ik zag een kin met krulletjes, dat kan toch Maria niet zijn, en toen ik goed keek: het was Józef met het Kind Jezus op de arm. Toen ik wat meer

rond ging kijken zag ik in de muur een grote gedenksteen. Daarop stond te lezen dat het kapelletje na WOII geschonken was door de bewoners van Hilleslagen, uit dankbaarheid voor de bescherming van de Heilige Jozef in de oorlogsjaren.

Gisteren was ik er weer en heb kaarsjes aangestoken voor de vele intenties van de Congregatie. Ik ging nu op bedevaart, maar met deze keer een grote devotiekaars, zodat de vlammetjes van onze verlangens tien dagen licht verspreiden bij Jozef en het Kind Jezus.

Dan nog even iets over de retraite zelf. De Berg 'Karmel' was het thema – in feite wordt er geen berg mee bedoeld, maar een spirituele ruimte, waarin mensen opzoek zijn naar God, naar diepte en bezinning.

Ik moest meteen denken aan ons Huis voor Spiritualiteit. Het onnodige loslaten, dan kan je makkelijker omhoog klimmen, en je krijgt er zoveel voor terug. Het is de Heer zelf, de Heilige Geest die hierin de leiding heeft.

Mogen velen de moed hebben en er voor openstaan om op zoek te gaan naar dit Goddelijk Geheim, Zijn Gelaat. <

*Zuster Lidwina Verbij*







## Herdenking van de Japanse capitulatie 65 jaar geleden

**In Heeriaanummer 4 van jaargang 38 2009 schreef Zuster Augusta het volgende:**

In Bilthoven wordt al jaren lang de Japanse capitulatie herdacht op 15 augustus. Dat is de datum van het einde van de Tweede Wereldoorlog in voormalig Nederlands-Indië. Volgend jaar is het de vijftiende keer dat men deze herdenking houdt.

Jeanne Hilderling en Paul Doucet, uit die omgeving, hebben de organisatie in handen gehad. Paul Doucet heeft vanwege gezondheidsproblemen af moeten haken en nu is gezocht naar opvolging. Ook mevrouw Hilderling is op leeftijd.

De heren Eric Reijnders en Romulo Dödelein de Win uit Maartensdijk gingen ieder jaar naar de herdenking en zij zijn door haar gevraagd om de zorg voor de herdenking mede op zich te nemen.

Waarom schrijf ik dit?

Eric is mijn petekind. Hij is twee jaar geleden toegetreden tot de katholieke kerk en gedoopt. Daarbij heeft hij mij gevraagd om zijn peettante te worden.

Door hem en zijn partner werd aan mij gevraagd of wij zusters in Indonesië hadden. Zij zouden namelijk in het monument een extra steen aan willen brengen met wat aarde van de erebegraafplaats Kalibanteng in Indonesië. Deze vraag heb ik doorgespeeld aan Zuster Antonie en zij heeft wat aarde in een 'slimme verpakking' want je mag die niet invoeren, meegebracht.

Men is momenteel in Bilthoven druk bezig om het monument opnieuw te restaureren en de tekst die erop staat te wijzigen, er komt dan ook een koker met deze aarde uit Indonesië in een steen bij het monument.

Ik vind het fijn dat wij iets hebben kunnen bijdragen aan het instant houden van deze herdenking.

Voorheen gingen veel mensen naar Den Haag op die dag maar er zijn ook veel Indiërs die dat niet meer kunnen en dan dit alternatief hebben om te herdenken.

Zoals het er nu naar uit ziet zal ik uitgenodigd worden om volgend jaar 15 augustus daar aanwezig te zijn namens onze Congregatie die voor de aarde gezorgd heeft. Ik zal u dan zeker daarna een en ander vertellen over die bijeenkomst en ook een foto proberen te plaatsen.

Op de erebegraafplaats liggen 3100 oorlogsslachtoffers en militairen. Het overgrote deel van de mensen zijn slachtoffers uit Japanse concentratiekampen. Het is niet bekend hoeveel Nederlanders op dit ereveld liggen. Er zijn n. ook een aantal graven waarop geen naam vermeld staat. Op het ereveld staat ook een monument ter ere van alle vrouwen die omgekomen zijn in Japanse kampen.

Tot zover. Volgend jaar na de steenlegging zal ik daar iets over schrijven.

*Zuster Augusta*

**In vervolg op dit artikel schreef Zuster Augusta het volgende:**

Er zijn in de omgeving van Bilthoven veel Indonesiërs die niet meer terug kunnen naar Java in verband met ouderdom of handicap. Zij komen jaarlijks naar het oorlogsmonument in deze gemeente om dáár hun dierbaren te herdenken. De werkgroep had de gedachte opgepakt om voor deze mensen iets speciaals te doen. Dat is op 15 augustus - de gedenkdag van de capitulatie - gebeurd.

De meegebrachte aarde is bij het monument vermengd met Nederlandse aarde en op een plek onder het monument aangebracht. >



## ACTUALITEITEN



30

Aan de voet van het monument is nu een plaquette aangebracht met de volgende tekst: 'Bij dit monument worden jaarlijks allen herdacht die in het Koninkrijk der Nederlanden en waar ook ter wereld in oorlogssituaties en in vredesoperaties zijn omgekomen. Vanwege de bijzondere betekenis van de herdenking van de slachtoffers in Azië die hier jaarlijks plaats vindt, is de aarde onder dit monument gemengd met grond van het ereveld Kalibanteng op Java. (Semarang)'.

Namens onze Congregatie en dankzij de bijdrage van Zuster Antonie mocht ik op 15 augustus jongstleden aanwezig zijn bij deze bijzondere herdenking.

Het was indrukwekkend. In aanwezigheid van de Commissaris van de Koningin van de Utrecht (de heer (Roel) Robbertsen), de burgemeester en wethouders van Bilthoven, heeft monseigneur Bär de plaquette onthuld en een woord gesproken.

Dat hij dit mocht doen, heeft hem ontroerd, vooral omdat hij als kleine jongen in een Jappenkamp heeft gezeten en tot op de dag van vandaag nog steeds ontmoetingen heeft met mensen die hetzelfde hebben ervaren.

Er werden een aantal kransen gelegd en er werden door Indonesiërs vijftig rode rozen in vazen geplaatst (1945-2010). Als laatste mocht een jongetje van negen jaar een

witte roos tussen alle rode rozen plaatsen als symbool van vrijheid.

Ik heb namens de Congregatie een bloemstuk neergelegd.

Een achttal militairen van de Koninklijke landmacht speelden toepasselijke muziek en er zong een gospelkoor liederen over slavernij en vrijheid.

Het was een eenvoudig maar waardig gebeuren en er kwamen na afloop verschillende mensen naar mij toe om te bedanken. Die dank





geef ik hierbij door aan onze zusters in Semarang en aan Zuster Antonie die voor vervoer van de aarde zorg droeg.

De burgemeester sprak mij ook nog even aan en hij kon het niet laten om te zeggen dat de aarde waarschijnlijk illegaal het land was binnen gekomen. Ik heb hem toen gezegd dat liefde nooit illegaal kan zijn. Dat zou hij onthouden heeft hij gezegd.

Ook heb ik bij deze bijeenkomst nog twee vrouwen ontmoet die bij ons op school hadden gezeten. De eerste vrouw – tweeënnegentig

jaar - had op de Mariaschool gezeten in de Orthenpoort, ik meen dat ze zei bij Zuster Inviolata. De tweede vrouw, drieënnegentig jaar was in de Banstraat op school geweest en zij meende zich de naam van Zuster Willibrorda te herinneren.

Wat is onze wereld toch klein en wat is het toch goed dat we voor elkaar iets mogen betekenen.

We hebben in ieder geval mee mogen werken aan een plekje waar velen hun dierbaren nu blijvend kunnen gedenken. <

## Zuster Eliana 80 jaar in het klooster

**Deze zomer vierde Zuster Eliana niet alleen haar 97ste verjaardag met ruim honderd gasten, maar ook het unieke feit dat ze tachtig jaar non is.**

Haar gulle lach en stevige handdruk zijn ontwapenend. Zo, dus gij komt me de vragen stellen, lijkt zuster Eliana zonder woorden te willen zeggen. Nog voordat haar bevriende Zusters van de Choorstraat, Laetantia ('naar vreugde strevend') en Annecathrine ('gewoon een mooie naam'), de koffie hebben kunnen inschenken, zit zuster Eliana op de praatstoel. Helder van geest en rap van tong. En helemaal klaar voor haar 97ste verjaardag die maandag dan wel officieel op de rol staat, maar die ze deze zaterdag in het bijzijn van ruim honderd gasten alvast viert. Méér nog staat haar tachtigjarig zusterjubiläum als lid van de Bossche Congregatie Zusters van de Choorstraat centraal. Uit Nuenen stamt deze 'sterke vrouw' zoals Spreuken 31 vrouwen van stavast beschrijft. Geboren als de op één na jongste uit een 'braaf boeregezin' met vijf kinderen, kwam Hanneke van der Linden al vroeg in contact met menig religieuze uit de eigen familie. "Een van hen, tante Hanneke, was overste in Montfoort, bij Utrecht. Van haar kreeg ik brieven -ze



wilde me kennelijk gauw inslikken- en ik begon naar haar toe te trekken. Roeping is wonderlijk, moeilijk onder woorden te brengen. Ineens was dat gevoel er om in te treden. Deze jonge Hanneke ging naar tante Hanneke. >



## ACTUALITEITEN

Natuurlijk koos ik voor haar Congregatie Dochters van Maria en Joseph, ook bekend als Heerianen, navolgers van onze stichter, pastoor Heeren. Een strenge orde, maar wel een die de maatschappij introk en onder de mensen kwam om er goed werk te verrichten. Nee, voor een puur contemplatieve orde zou ik denk ik niet gekozen hebben. Ik moest niet d'n helen tijd bidden."

'Ook al was ik met amper zeventien jaar nog erg jong, ik maakte toen 'n keuze waarvan ik nooit spijt heb gehad. De kloosterkeuze betekent dat je jezelf dingen ontzegt, geen bezittingen hebt en tegelijkertijd niks tekort komt. Het grootste offer is wellicht het afzien van een toekomst met een eigen gezin.

32

Natuurlijk zijn er momenten van twijfel geweest: je krijgt als zuster die middenin de maatschappij staat veel bekoringen. Oók ik zag veel leuke mannen en lieve kinderen. Dat trekt aan je; daar ben je volledig mens voor'.

Ze moest als braaf mèske groeien in haar nieuwe rol. Werd na haar eeuwige gelofte kleuterjuf in wat tegenwoordig te boek staat als een 'achterstandswijk', in en rond de Tilburgse Ruyterstraat. Het werden dertien prachtige jaren voor de 'geboren opvoedster' die zonder opleiding de allerkleinsten op het goede spoor zette. 'Natuurlijk met Bijbelverhalen én ook wel een beetje van mijn rijke fantasie. En als er kinderen kwamen die 's ochtends nog niks gegeten hadden, dan deelde ik boterhammen uit die mijn moeder-overste smeerde'.

Gehoorzaam aan de congregatie liet zuster Eliana ('die naam las ik ooit in een Belgisch boek') zich daarna overplaatsen naar Nijmegen. 'Een appeltje, heette dat in onze kringen: je rolde als het ware verder in je ontwikkeling als religieuze. Ik kwam op een kloosterschool te werken, Waalheuvel: voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen. Was ik toch een beetje moederfiguur. Van een groep van dertien, veertien

deugnieten. Als m'n medezusters voor studie op pad moesten, had ik de supervisie over alle groepen: een man of zestig. Ach, ook daarin groeide je'.

Na zes Nijmeegse jaren volgden evenzoveel Eindhovense –Zuster Eliana werkte er met slechthorenden- voordat ze weer retour Nijmegen vertrok. 'In het Pedologisch Instituut, het PI, kwamen moeilijk opvoedbare kinderen ter observatie. Nee, van autisme of adhd hadden we nog nooit gehoord. We keken alleen naar gedrag om goed te kunnen adviseren waar deze jongens en meiden het beste af waren'. 'Uiteindelijk heb ik daar tot mijn 63ste gewerkt. Ik moest stoppen terwijl ik nog hartstikke fit was. Samen met enkele medezusters, waaronder Laetantia en Annecathrine, verruilde ik het klooster voor een veel kleinere woongemeenschap in de wijk tussen de burgerhuishoudens, in de Berg en Dalseweg. Buurtpastoraat, ja, noem het maar zo: dat was wel mijn nieuwe grote liefde. Kon ik wéér moederen en ridderen. En wéér 'n prachtige tijd. 27 jaar lang mocht ik dat werk doen. En toen liet mijn gezondheid me in de steek: een storing in het evenwichtsorgaan en dat op mijn negentigste. Met veel pijn verliet ik Nijmegen. Maar vooruit, ook hier in Nuland, in ons kloosterbejaardenoord, is het goed toeven. Het is mijn laatste station, da's wel zeker. Rusten, veel lezen en afwachten wat er nog komt'. <

*Bron: Brabants Dagblad regio Oss d.d. zaterdag 21 augustus 2010 door Mari van Rossem*





## Jubilea in 2010

### 80 jaar in het klooster:

1931 - 27 december – 2010

Zr. Engelmunda Maas , Sint Jozefoord Nuland

1931 - 27 december – 2010

Zr. Maurice van Zeeland, Sint Jozefoord Nuland

### 75 jaar in het klooster:

1936 - 24 juni – 2010

Zr. Edwarda Sol, Sint Jozefoord Nuland

1936 - 27 december – 2010

Zr. Gratiana Huis in 't Veld, Sint Jozefoord Nuland

### 60 jaar in het klooster:

1951 - 24 juni – 2010

Zr. Andrea Wichers Schreur, Sint Jozefoord Nuland

1951 - 24 juni – 2010

Zr. Getrudis Kunst, Moederhuis 's-Hertogenbosch

1951 - 24 juni – 2010

Zr. Bonifacia van de Laak, Moederhuis 's-Hertogenbosch

1951 - 27 december – 2010

Zr. Anna van Nistelrooy, Moederhuis 's-Hertogenbosch

### 50 jaar in het klooster:

1961 – 4 januari – 2010

Zr. Irma van der Steen, Moederhuis 's-Hertogenbosch

1961 – 4 juli – 2010

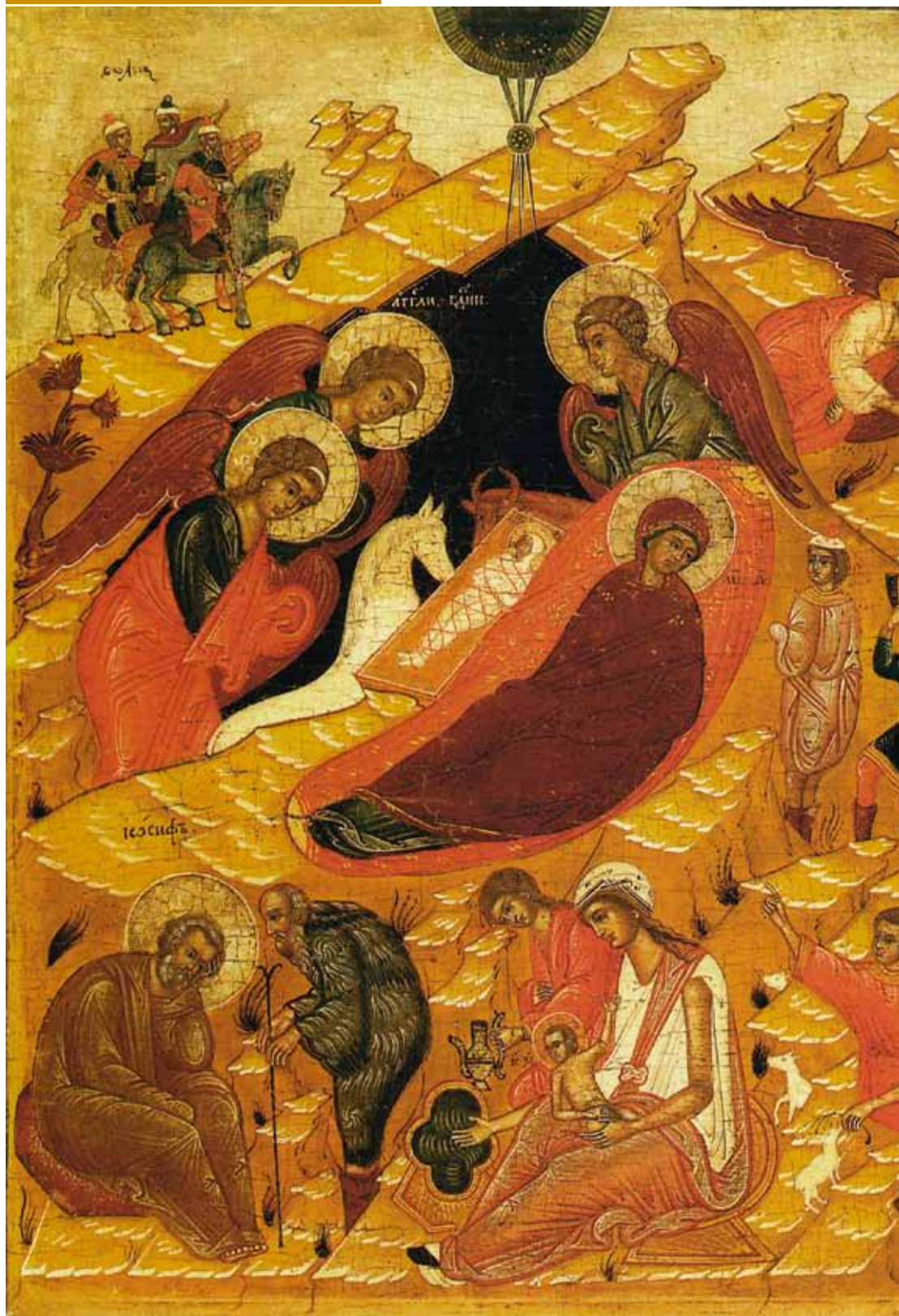
Zr. Eugenie Wilbers, Sint Jozefoord Nuland

### Indonesië:

### 40 jaar in het klooster:

1971 – 15 januari – 2010

Zr. Veronica Iendrawati, Komunitas Banyumas Java





# Kersticoon

In dit nummer past natuurlijk een beschrijving van de kersticoon. Voor de orthodoxe christenen is deze icoon bijna een sacrament. Men buigt er voor, men kust ze, men brandt er kaarsen voor.

In het oosten spreekt men van de 'Geboorte icoon van Christus'. Zij overwegen vol dankbaarheid dat het juist door de menswording van Christus mogelijk is geworden, een beeld van God te maken.

'Christus is het beeld van de onzichtbare God'. (Koll.1.15)

Hier voltrekt zich het mysterie van de komst van God in de wereld van de mensen.

## De icoon

De gehele schepping leeft mee, herders, engelen, mensen, rotsen, spelonken. Zij brengen hulde aan de Nieuwgeborene.

## Maria

Heel opvallend is, dat Maria groter is afgebeeld dan alle andere figuren.

Moeder Gods, zij ligt centraal, krijgt aandacht, niet het Kind, zoals in het westen.

Moeder Gods ligt afgewend, een verklaring daarvoor wordt vaak gegeven in het feit dat het Kind niet van haar is: het Kind is er voor de wereld.

Moeder Gods is vaak gekeerd naar de herders en in de herders naar ons alle. Het is een boodschap voor alle mensen van alle tijden. En dan te bedenken, alleen door het woord 'Fiat'.

## Christus

In het midden van de icoon ligt het Kind niet in een kribbe, maar in een soort grafkist, sarcofaag. In die donkere grot wordt het Licht geboren. Ook ziet men dat Christus is gewik-

keld in doeken, in windsels. En die doen dan weer denken aan de zwachtels in het graf. Allemaal tekenen van de vernedering van Christus, die mens werd ter liefde van ons.

## Jozef (linksonder)

Jozef, die in de war is geraakt, snapt er niets van. Hij is in gepeins verzonken.

De apocriefe vertelt ons dat Jozef door twijfel verteerd wordt en dat God hem daarom een engel zendt om hem de ware toedracht mee te delen.

De Moeder Gods heeft haar strijd volbracht, maar Jozef is nog bezig met de zijne.

## (middenonder)

Het Kind wordt door twee vrouwen gewassen. Maja, de vroedvrouw en Salome.

Symbool hiervan is de werkelijkheid van de menswording. Het bad heeft vaak de vorm van een doopvont (verwijst naar de doop in de Jordaan).

## Engelen

De engel rechts, brengt het nieuws aan de herders. Engelen bij het Kind, zij zijn in aanbidding. Als teken van eerbied voor het Kind, zijn de handen van de engelen met een doek omhuld.

## (linksboven)

De Wijzen komen aangereden om de pasgeboren Koning te aanbidden en Hem hun geschenken aan te bieden.

Zij waren magiërs, daarom volgen zij de ster. Deze kenners kwamen uit het Oosten. >



**De drie-een straal uit de hemel**

Vader – Zoon – Heilige Geest.

Hier ziet men hoe een ster als een straal uit de hemel naar beneden schiet.

**Slot**

Wat zullen wij aanbieden, Christus, want voor ons zijt Gij op aarde verschenen als mens.

Alle schepselen brengen U hun getuigenis van dankbaarheid:

De engelen hun lofzang;

De hemel een ster;

De Wijzen hun gaven;

De herders hun bewondering;

De aarde een grot;

De woestijn een kribbe.

Maar wij, mensen, wij schenken U een Moedermaagd. <

*Zuster Leonie Rabou.*

**apo'crief (Grieks)**

*bijvoeglijk naamwoord*

*(= niet als echt herkend)*

De apocriefe boeken van de bijbel, zijn de Bijbelboeken die niet in de canon zijn opgenomen, die niet als gezaghebbend worden erkend. (Sommige, door de protestanten als apocrief aangemerkte oudtestamentische boeken worden door de rooms katholieke kerk als deuterocanoniek erkend en wél tot de bijbel gerekend).

Figuurlijk betekent het: ongeloofwaardig, onaannemelijk, niet authentiek.

‘Dit bericht komt me vrij apocrief voor’.

Overweging door Peer Verhoeven

## *Dat kind, die man*

Soms wanneer ik loop  
met een hoofd vol beslommeringen,  
een schoot zorgen en benen zwaar

wanneer ik zie hoe niets gespaard,  
niets ontzien wordt;  
hoe al het wuivende groen  
dor en uitgeleefd verwaaid naar nergens -

soms wanneer ik hoor  
hoe het mensen vergaat:  
de een met alles, de ander  
met niets gezegend wordt;

hoe wie goed doen pijn lijden en het  
onrecht en leugen voor de wind gaat -

soms wanneer ik denk  
dat recht niet te halen  
trouw niet te harden  
en liefde niet te doen is, God -  
dan roept alles in me om  
dat kind van Betlehem  
die man uit Nazaret -  
U een zoon geworden,  
ons een broer gebleven.



Peer Verhoeven (1933) is lid van de hoofdredactie van het blad De Roerom. Voor de Roerom is hij vanaf de oprichting in 1985 actief. Daarnaast schrijft hij vieringen voor de Open Kerk Helvoirt waar hij tevens dirigent is van het koor.





## Voor wie terug durft te gaan

Het hier volgende verhaal kwam ik tegen bij Herman Andriessen in zijn boek: 'En God wachtte'.

38

De herders waren terug bij hun schapen, maar een van de herders had gezien hoe Maria de stukken bijeen zocht in haar hart: het stuk van de herders en het stuk van de engelen en het stuk van alle mensen die verwonderd waren.

Toen hij terug ging, moest hij onderweg aan Maria denken. Hij draaide zich om, keerde op zijn schreden terug en vond haar in de stal met het kind; verder was er niemand. 'Ben je teruggekomen?' zei ze.

'Ja', zei hij, 'ik zag je denken met je hart'. Ze zei niets. Maar na een poosje vroeg ze: 'Wat dacht je allemaal?'

De herder zei: 'Het liet me niet los. Daarom kwam ik terug'.

Zij keek naar het kind en zei: 'Ik begrijp het niet, het is toch ook mijn kind. Iedereen bemoeit zich ermee en gaat dan weg. Maar jij kwam terug'.

'Mijn vader', zei hij, 'leerde me dat je altijd terug moet keren als je iets niet begrepen hebt'.

'En wat begreep je dan niet?'

'Je zat er zo stil bij, een hoop volk om je heen. En soms keek je man ongelukkig. Dat begreep ik niet'.

Maria zei zacht: 'Je hebt het gezien aan ons, er is iets met het kind. Mijn nicht heeft dat ook al gezegd'.

Toen zei de herder net zo zacht: 'Met mijn kind was ook iets'.

'Wat dan?' vroeg zij.

Toonloos zei hij: 'Het werd ziek en het ging dood. Sindsdien zijn alle kinderen voor mij een teken'.

Ze zag hem aan. Toen zei ze: 'Streel het maar en denk aan je kind'.

Hij legde zijn hand op het kleine hoofdje en

streekte het kind. Het sliep rustig door onder zijn grote hand. Maar de wond in zijn hart ging dicht.

Maria zag het aan; hoe hij zijn hand legde op het kleine hoofd en het streekte, en hoe zijn ziel genas.

En in haar hart rees het eerste begripen.

En dit verhaal van de herder liet mij niet los. Maria, verwonderd om de terugkomst van de herder, die gezien had wat er in haar hart leefde aan hoop en vrees.

Het mooie van wat hier gebeurt: Je mag altijd terugkomen op de plek waar je vragen hebt bij deze Moeder en haar Kind. En de vragen die je hebt mogen gesteld worden en je raken en je bezighouden tot je een antwoord vindt. Maria, hier met zoveel vragen in haar hart, zij beklaagt zich dat mensen gaan en komen en zich met haar situatie bemoeien maar weggaan zonder iets aangevoeld te hebben van wat haar bezighoudt.

Hoe vaak overkomt het ons mensen dat wij ons voelen als Maria; er is wel nieuwsgierigheid, maar geen begripen. Of zijn wij zelf de nieuwsgierigen en zien wij niet wat er aan de hand is?

Eén is er die terugkomt en dat is voldoende om zich uit te spreken. En ook de herder mag zeggen wat hem bezig had gehouden. En hij vertelt wat zijn vader hem leerde en zegt dat hij vond dat Maria zo stil was en Jozef zo ongelukkig keek en dat hij dat niet begreep, ze waren toch immers jonge ouders met een prachtige jonge zoon!

Ja, dat was het 'm: dat Kind! Er is iets met dit Kind, Elisabeth had er ook iets over gezegd



en die engel had ook al een onbegrijpelijke boodschap gehad waar ze toch 'ja' op gezegd had! En toen durfde de herder zich uit te spreken, er was ook iets met zijn kind. En Maria spoorde hem aan om te vertellen wat hij in zijn hart verborg: 'Wat dan?' 'Mijn kind werd ziek en ging dood en nu zijn alle kinderen voor mij als een teken'.

Hier, die ontmoeting van twee zielsverwanten die vragen hebben bij hun kind. En hoe velen met hen! Bij wat hen overkomt of overkomen is, is er een aanvoelen hoe ze bij elkaar steun vinden en zich uit mogen spreken. Wat zou het fijn zijn als wij zo wat momen-

ten, ogenblikken bij Maria zouden kunnen zijn en ons uitspreken. Wat zou Kerstmis, geboorte en pijn voor ons gaan betekenen als dit ons mocht overkomen?

Maria voelt die pijn, met haar slapende Kind op haar schoot, heel diep in haar hart en ze nodigt de herder uit om het Kind te strelen.

Nu durft hij dat, het Kind slaapt door terwijl het gestreeld wordt door zijn grote grove en ruwe hand. En jij, en jij, en jij, mag dat voorbeeld volgen.

En, o wonder, de wond in zijn hart geneest en dat ziet Maria, en in haar hart begint ze te begrijpen wat er met haar Kind is, wat de engel bij de aankondiging sprak en Elisabeth tot haar sprak bij hun ontmoeting.

Zou Maria, als wij goed luisteren, ook u en mij aan kunnen sporen om ons uit te spreken: 'Vertel me, wat is er met jou of met je dierbaren? Welke levensvragen heb je? Welke angst houdt je in zijn greep? Welke pijn heeft jouw hart verwond?'

En ook wij zullen door haar uitgenodigd worden om haar Kind te strelen om zo ons hart te doen genezen.

En ook al is er in je hart nog niet dat begrijpen van wat je overkomt, kom terug tot dat je antwoorden vindt en de wond in je hart mag helen.

En eens komt dat moment dat je meer en meer van het leven, de liefde en de pijn gaat begrijpen, net zoals Maria.

Ik wens ieder van u een gelukkig makende ontmoeting met Maria en haar Kind toe. <

*Zuster Augusta*



## Tijdreizigers

Over het fenomeen tijd is veel geschreven. Maar het begrip 'tijdreizigers' was mij niet zo bekend. Tot dat ik uitkwam op de website 'Tijdreiziger' van de gemeente 's-Hertogenbosch. Door middel van een mooi beeldmerk krijgt het grote publiek informatie over het culturele erfgoed van deze stad. Momenteel wordt er een prijsvraag uitgeschreven met vragen als: Welke vreemdeling kwam er in de loop van de tijd naar hier? Wie gaf er zijn naam aan de Predikheerenpoort?



Die vragen zette mij in beweging toen ik rondliep met gedachten over Kerstmis. Welke vreemdelingen wonen er in ons kerstverhaal en hoe is dat zo gekomen? Als eerste denk ik dan aan Maria en Joseph, het Heilig paar, dragers van onze heilsgeschiedenis.

Twee tijdreizigers, die ieder jaar een reis door de tijd maken van ruim tweeduizend jaar.

Zij horen bij ons en zijn geen vreemdelingen meer. Zij vormen met hun kind de kern van het kerstfeest. Hun kind, dat voor altijd en iedereen de vrede heeft aangezegd.

Dat kind, geboren in een stal, met als gezelschap de os en de ezel. Vreemd! Want ik lees dat er in sommige geboorteverhalen helemaal geen melding wordt gemaakt van deze dieren.

Toch komen ze ieder jaar weer tevoorschijn. En met hen meestal ook de kerstboom. Deze dennenboom is lange tijd een omstreden symbool geweest, omdat hij zou wor-

telen in het heidendom. Maar ondanks het verzet hiertegen kreeg deze boom na de Eerste Wereldoorlog in onze streken meer en meer zeggenschap. Pas sinds 1982 staat er met Kerst op het Sint Pietersplein een levensgrote kerstboom.

Een andere welbekende vreemdeling is de kalkoen. Dit beestje kwam ongeveer vijfhonderd jaar geleden uit Mexico en is via de Spanjaarden in Nederland terecht gekomen. Kerst en kalkoen horen bij elkaar, maar er bestaat een oud spreekwoord dat zegt: 'Het is moeilijk om met de kalkoen het kerstdiner te bespreken'.

Er is vanuit het volksgeloof veel meer toegevoegd aan het kerstverhaal. Kerstkransen, kerststollen, Kerstmannen, kerstmarkten, kerstpakketten en ga zo nog maar even door. Dit alles heeft weinig meer van doen met het christelijk geloof. Het kerstkind is bijna onzichtbaar geworden door alles eromheen.

Maar ondanks dat wordt het oeroude verhaal verder verteld. Het verhaal van mildheid en mededogen. Door talloze kerstkaarten en kerststalletjes variërend van kunst tot kitsch komt het 'oude' verhaal ieder jaar opnieuw tot leven.

De eigenlijke voorbereiding van Kerst begint vier weken van tevoren. Want dan is de cirkel van het kerkelijk jaar rond en begint het nieuw liturgisch jaar. Dan begint de Advent. Advent komt van adventus, en betekent 'komst' in het Latijn. In het koorgebed worden dan vanaf 17 december de zogenaamde 'O'-antifonen gebeden. Christus wordt dan aange-roepen met zeven Messiaanse titels, allemaal beginnend met een 'O'. Deze adventsmelodieën vergezellen ons in deze voorbereidingstijd. Bijvoorbeeld: O, Sapientia wijsheid, O, Oriens dageraad, O, Emmanuel God met ons.

Advent; tijd van verstillen en van inkeer.

Een prachtige tijd waarin het seizoen van de herfst mee gaat

met het donker en de sfeer van ingetogenheid.

Er zijn ook andere tradities.

Tot op vandaag wordt in het noordoosten van Twente, (in Westervolde) tegen het vallen van de avond in de vier weken Midwinter geblazen op de Midwinterhoorn. Het liefst boven een waterput om het geluid te versterken.

Ik heb mogen ervaren dat je zonder glamour en glitter, zonder sneeuw en winterkou heel goed kerstmis kunt beleven. Mijn mooiste Kerst heb ik gevierd in Kongo. Er werd een kerstspel op gevoerd in de openlucht in onze tuin door dove en andere gehandicapte kinderen.

Maria schreed plechtig tussen de palmbomen met een sluier van krantenpapier waar sierlijke motieven in uitgeknipt waren. Sint Joseph liep ernaast met een bamboestok. Een herder hees met een zelfgemaakte

katrol de gele ster omhoog tot groot vermaak van de toeschouwers.

De Driekoningen met een hoed van palmladeren, hadden hun kamelen (dove kinderen) tussen twee dikke touwen geparkeerd.

Kerstmis is een prachtig feest. Van sfeer, van warmte en verbondenheid.

En toch reis ik door deze kersttijd met gemengde gevoelens, want er hangt voor mij een waas van weemoed over dit hele gebeuren. Alsof al het donker in mijzelf en buiten mij wordt uitgegroot.

Dan voel ik mij soms, met al die feeststemming wat ongemakkelijk.

Ik hoor de vreemdeling in mijzelf die zegt:

'Er zit een barst in mijn geweten die zich niet meer lijmen laat'.

Ik loop met hem door de donkere kerstnacht. Een nacht waarin de wereld rust.

We spreken samen over het donker. Over relaties die niet lopen, over het kind dat nooit meer terugkwam, over een moeder die wegviel, over de vreemdeling, de vluchteling, over het lege bord op tafel, over modderstromen...

En dan neem ik hem mee naar de heilige nacht. Daar zitten we samen in de stilte. Lang, heel lang. En we luisteren naar het oeroude verhaal van Maria en Joseph.

Er wordt gezongen: 'Er is een kindeke geboren op aard'. Ik hoor er nog iets anders doorheen. Het is een gedicht van Paul van Vliet en het gaat zo:

*'Laten we tijdig voorzichtig zijn en waakzaam, zolang het nog kan.*

*Dingen die groeien, zachtjes omarmen.*

*Op laten bloeien, beschermen, verwarmen.*

*Laten we tijdig voorzichtig zijn Met die vrouw, met dat kind, met die man.*

*Maar vooràl met het kind.*

Er is een kindeke geboren op aard. Ruim tweeduizend jaar geleden in Bethlehem. Emanuel, God met ons. Het Kind dat op aarde de onvoorwaardelijke Liefde installeerde. Met dat Kind wil ik verder reizen door de tijd. <

Zuster Lisette Swanenberg







## *‘Steeds weer opbouwen, loslaten en weer opbouwen’*

Ik (Zuster Magdalenie) ben geboren in Mierlo en kom uit een gezin van acht kinderen. We waren met drie jongens en vijf meisjes. Van de vijf meisjes ben ik de jongste. Mijn ouders hadden een eigen boerderij. Er moest elke dag hard gewerkt worden en van de kinderen werd ook regelmatig een bijdrage verwacht bij het melken van de koeien, op het land of in het huis. We waren altijd bezig. Ik kan wel zeggen dat ik hier heel sterk van ben geworden.

Op mijn veertiende kreeg ik een betrekking in een gezin met vijf kinderen. Met veel liefde heb ik dat tot mijn negentiende jaar gedaan. In die tijd begon ik na te denken over mijn roeping en voelde sterker dat ik zuster wilde worden.

Vroeger was het zo dat als je roeping voelde voor het Religieuze leven je dit besprak met

de Pastoor. Toen ik dit hem vertelde zei hij: ‘Waarom ga je niet naar de Zusters van Oirschot? Deze zusters ken je want daar heb je bij op school gezeten’. Ik voelde dat dit niet mijn plek zou worden.

Op een morgen kwam mijn Heerroom, een broer van mijn moeder, op bezoek. Hij had gehoord van mijn plannen om in te treden. Mijn Heerroom had zelf veertig jaar gewerkt bij de Zusters van Veghel en vond dit ook een geschikte plek voor mij. Ik zou dan naar de missie kunnen in Borneo. Echter ook dit was niet mijn keuze.

De zusters van de Choorstraat kende ik al uit mijn kindertijd omdat mijn tante hier was ingetreden, Zuster Callastansia. Ik bezocht haar diverse keren per jaar in het klooster. Ook waren mijn twee zusjes ingetreden bij deze zusters. Toen ik twintig jaar was ben ik met mijn vader naar de Zusters van de Choorstraat gegaan om te kijken of het ook voor mij mogelijk was om hier in te treden. Dat heeft geleid tot mijn intrede bij de Congregatie DMJ in 1947.

Voor ik intrad zei ik: ‘Als ik in de keuken moet werken dan ga ik weg!’ Ik wilde graag met kinderen werken. Uiteindelijk kwam ik wel in de keuken te werken als keukenzuster. Ik had goede handen, was erg handig en sterk. Later werd ik zelfs Hoofd Keuken bij de Paters. Dat heb ik 25 jaar met veel liefde gedaan.



Van links naar rechts Zuster Rosalia, Zuster Aloya en Zuster Magdalenie



In de keuken van Sparrendaal, 1985. Zuster Magdalenie en Broeder Jan vd. Burght.

In mijn kloosterleven heb ik veel opgebouwd, losgelaten en weer opgebouwd.

Na mijn noviciaat ging ik naar een ander huis van de Congregatie in Best om ook hier in de keuken te gaan helpen. Tot mijn eeuwige gelofte in 1952 ben ik in Best gebleven. Toen kwam mijn tweede opdracht. In Nuland op Sint Jozefoord werd een nieuw huis gebouwd voor onze bejaarde zusters. Ik ben toen eerst naar Hintham gegaan om de bejaarde zusters die daar woonden te helpen met de verhuizing naar Nuland. Samen met Zuster Bernadinie heb ik in Sint Jozefoord de keuken opgezet. In het begin was het niet makkelijk. We haalden al het eten uit de eigen tuin en de bejaarde zusters hielpen dagelijks mee om de groenten schoon te maken en de aardappelen te pitten. Na een half jaar draaide de keuken behoorlijk en kreeg ik mijn volgende opdracht in Beverwijk. Met de trein ging ik voor het eerst

in mijn leven naar het noorden van het land. Mijn nieuwe standplaats was aan de Peperstraat. Hier vormden wij een community met 42 zusters. Een aantal van ons werkten op de scholen of in de bejaardenzorg. Zelf werkte ik in huis in de keuken. Uiteindelijk heb ik hier negen jaar heel plezierig gewerkt. Na negen jaar ben ik naar Nijmegen gegaan naar de Sint Maartenskliniek. Ook weer om te gaan werken in de keuken. Ik heb hier heel veel samengewerkt met zuster Rufina en ik heb veel van haar geleerd. Na zes jaar kwam ook hier een eind aan. Nogmaals; het was steeds weer opbouwen, loslaten en weer opbouwen.

Ik werd gevraagd om Hoofd te worden van de keuken bij de Paters van Scheut in Sparrendaal. Toen ik hier kwam waren er 267 studenten aan het klein seminarie om priester te worden om vervolgens naar de missie te vertrekken. Verder waren er dertig paters en >



Zuster Magdalenie

broeders. De paters gaven les op het seminarie. Wij waren met twaalf zusters in Sparrendaal. Wij zorgden goed voor de paters en zij voor ons. Met veel plezier heb ik jaren bij de paters op Sparrendaal gewerkt. Ik deed er van alles. Alle bestellingen, zorgen voor het eten en schoonmaken. Je mocht er veel, veel werd mij ook toevertrouwd. We hadden een grote vrijheid.

We hadden naast het patershuis een eigen zustershuis. Met een eigen kapelletje.

Het was de mooiste tijd van mijn leven. Ik kwam er in de jaren '60.

Ik heb ook veel voor missionarissen gezorgd als ze op verlof kwamen. We deden alles rond het eten, een menu maken en boodschappen doen.

Ik zorgde voor het ontbijt, de koffie en de avondmaaltijden. Verse groenten, en fruit haalden we uit onze eigen tuin.

Met veel liefde verzorgde ik het diner soms wel voor 135 mensen.

Toen kwam weer de tijd van het loslaten. De paters hadden andere plannen.

De keuken werd gesloten, de maaltijden zouden in het vervolg komen van de Steffenberg. Later verhuisden de paters naar Teteringen. Toen ik 65 jaar werd, ben ik verhuisd naar Sint Jozefoord in Nuland. Dit was een grote overgang, soms ook een moeilijke tijd. Ik moest loskomen van mijn werk maar geleidelijk vond ik in Sint Jozefoord een nieuwe taak. Een groot voordeel was dat ik eigenlijk niets meer echt moest doen. Ik kreeg meer ruimte voor gebed en meditatie. Voor religieuzen is dit zeer belangrijk. Ik kreeg meer tijd voor andere dingen. Ook meer tijd om er gewoon voor elkaar te zijn. Na een jaar werd mij gevaagd te gaan helpen bij de zieken. Dit vond ik erg fijn. In de middag ging ik helpen om de zieken eten te geven op de afdelingen Torenzicht en Zonzicht. Daarnaast heb ik 14 jaar in Sint Jozefoord gezorgd voor de verkoop van verse producten zoals aardbeien, kersen en pruimen. Het fruit haalde ik onder andere van de boerderij in Nuland.

Met veel genoegen ben ik jaren groepsleidster geweest. Ik had verschillende taken waaronder klein huishoudelijk werk en ik bracht zusters de communie.

Ik zette mij in om het gezellig te maken en hielp mee om kamers op te ruimen.

Inmiddels heet ik geen groepsleidster meer maar mantelzorger. Veel van mijn taken doe ik nog steeds dagelijks met heel veel liefde. Gelukkig heb ik een goede gezondheid en ben ik sterk.

Op 5 oktober jongstleden ben ik al 18 jaar wonend in Sint Jozefoord.

Ik ben God dankbaar dat Hij mij zo'n goede gezondheid heeft gegeven zodat ik dit allemaal heb mogen en kunnen doen. <

*Zuster Magdalenie*



## Zuster Marie Grignion

Kort nadat ik (Brigitte Lutters) me bij de receptie heb gemeld, zie ik haar al aankomen. Met kwieke stap en uitgestoken hand. Zuster Marie Grignion, 91 jaar oud en al 72 jaar een zuster 'van de Choorstraat'. We kennen elkaar en de begroeting is hartelijk.

De koffie pruttelt al, als we haar gezellige kamer binnengaan. De kamer is niet groot, maar knus en kleurrijk. Veel foto's ook. Een ervan toont een typisch Brabants gezin aan het begin van de twintigste eeuw. Vader en moeder (met Brabantse poffer) zittend voor hun woning met hun kroost tussen hen in.

Zuster Marie Grignion (geboren Anneke) Fransen kwam op 4 januari 1919 als vierde dochter in een boerengezin in Nuland ter wereld. Na haar volgde nog een broertje. Zuster Marie Grignion is nu als enige gezinslid nog in leven.

Het gezin had het niet breed en iedereen moest zijn steentje bijdragen.

En ondanks dat haar vader de boerderij moest runnen, werkte hij ook in boterfabriek

Nederveen in 's-Hertogenbosch. Dagelijks fietste hij twintig kilometer om daar een broodnodig extra centje te verdienen. De meisjes van het gezin moesten allemaal in betrekking om het gezin financieel te ondersteunen. 'Het was geen tijd om talenten in je kinderen te ontdekken'.

*Wat is voor u het meest belangrijke in uw leven?*

'Dat is zonder twijfel het religieuze leven. Niet perse het liefdewerk, maar vooral het leven als religieus. Ik vond het moeilijk om dat gevoel van 'getrokken worden' onder woorden te brengen. Toen ik negentien jaar oud was, was ik op bezoek bij een nichtje die precies onder woorden bracht wat ik voelde. Toen wist ik dat dit mijn weg moest zijn'. >

45



Het gezin waaruit Zuster Marie Grignion stamt. Zij staat in het midden met het hoedje op.



*Wat heeft u van thuis uit meegekregen?*

‘Onze ouders hebben ons geleerd om goed met elkaar te overleggen. Ruzies werden uitgepraat en goedge maakt. Niet boos blijven op elkaar. Ze vonden dit belangrijk, niet alleen binnen het gezin, maar ook daarbuiten. Ik denk wel dat ik naar deze waarde geleefd heb. Nog altijd kan ik niet lang boos blijven op mensen’.

*Bestaat er een groot verband tussen uw werk en uw idealen?*

‘Mijn ideaal was het om als religieus door het leven te gaan. Als religieus heb ik een werkzaam bestaan gekend, dus ik kan wel beamen dat er een groot verband bestaat tussen mijn werk en mijn idealen.

*Wie is uw grote voorbeeld en waarom?*

‘Vincentius vind ik een enorm voorbeeld om naar te leven. Zoals hij voor de armen zorgde. Een ander voorbeeld vind ik Louis Marie-Grignon de Montfort, een Franse priester die leefde rond de eeuwwisseling van de 17e naar de 18e eeuw die de eed van armoede had gezworen en zijn leven lang hieraan gewijd heeft, ondanks alle trubbels op zijn weg. Naar hem ben ik ook vernoemd. Ik had dit niet verwacht, aangezien er binnen de Congregatie destijds al een Grion en een Marie Louise waren. Het was dus een grote verrassing dat ik toch Marie-Grignon genoemd werd’.

*Wat inspireert u?*

‘De andere beschermheiligen van onze Congregatie vind ik erg inspirerend. Dus naast Vincentius, ook Maria, Joseph en Johannes’.

*Hoe draagt vriendschap bij aan uw leven?*

‘Ik heb niet een vriendin waarmee ik alles deel. Ik heb wel vele vriendschappen binnen de Congregatie. Vriendschappen werden lange tijd ontmoedigd binnen de kloostermuren. Pas na het Tweede Vaticaan

Concilie werden vriendschappen toegestaan. Toch zijn die intermenselijke relaties enorm belangrijk geweest in mijn leven. Zij zijn toch wel bepalend geweest of mijn leven gelukkig was of niet’.

*Wat zijn de gelukkigste momenten van uw leven geweest?*

‘Op de dag van mijn Eeuwige Professie kijk ik nog altijd heel gelukkig op terug. Voordat het zover was, zag je ook vele zusters om je heen vertrekken. Het waarom, daar werd niet over gepraat. Omdat je geen enkel benul had, verkeerde jezelf ook voortdurend in een staat van onzekerheid. Bang om ook weggestuurd te worden. De Eeuwige Professie bracht dus ook zekerheid en aangezien ik mijn leven alleen voor me zag als religieus bracht dit rust en gelukzaligheid.

Ik herinner me ook hoe zalig het was toen ik voor het eerst naar mijn ouderlijk huis mocht. Wat een feest!





Wat ik ook altijd als een geluk heb ervaren is dat de Heer altijd ingegrepen heeft op momenten wanneer dat nodig was. Dat vertrouwen maakt het leven draaglijk.

### *Hoe ziet uw toekomst eruit?*

‘Ik leef mijn leven stap voor stap en dag voor dag. Met de dood ben ik nog weinig bezig. Als ik opsta en gebeden heb ga ik ontbijten. Na het ontbijt ga ik naar de Eucharistieviering hier in huis. Als het weer het toelaat, ga ik daarna wandelen. Voor het diner nog even bidden. Na het middagmaal permitteer ik me een middagdutje en aansluitend vind ik het fijn om wat te handwerken of kaarten te maken. Om drie uur drink ik samen met andere zusters koffie in de Rosa de Lima zaal. Voor het souper bid ik een rozenhoedje en na het souper de Vespers. Ik zorg dat ik het Journaal zie en lees daarna graag. Van half negen ‘s avonds uur tot maximaal half tien doen we spelletjes met elkaar en dan is mijn dag zo’n beetje op z’n end.

### **Loopbaan**

Zuster Marie Grignion heeft in haar lange leven vele functies bekleed op vele plaatsen in het land.

Haar eerste functie was die van portierster in de Bandstraat in Amsterdam. Als jonge zuster verhuizen van Nuland naar Amsterdam was een hele stap. Negen maanden heeft zij hier gewerkt. De Algemene Overste zag bij een bezoek dat het Zuster Marie Grignion niet goed ging en plaatste haar over naar de Rustenburghstraat in Amsterdam, waar zij met kinderen mocht werken.

De kinderen vonden het moeilijk om haar naam uit te spreken en in de praktijk werd Marie Grignion al snel Marie de Jong.

Na drie jaar werd ze overgeplaatst naar Best. De Tweede Wereldoorlog was een feit. Zuster Marie Grignion had in Best de zorg voor zieke kinderen totdat zij zelf ziek werd en het

niet verstandig werd geacht nog langer tussen zieke kinderen te werken.

Na vijf jaar werd Best verruild voor Nijmegen. In het Piusconvict (huis voor studerende priesters) had Zuster Marie Grignion de zorg voor het huishouden. Zij heeft hier gewerkt totdat het Piusconvict ophield te bestaan. Alle zusters moesten toen vertrekken.

In het Moederhuis in 's-Hertogenbosch heeft zij toen enige tijd huishoudelijk werk gedaan, waarna zij weer werd overgeplaatst naar Nijmegen. Ditmaal naar het Pedagogisch Instituut. Een instituut waar moeilijk opvoedbare kinderen kwamen ter observatie. ‘Ondeugende jong, zeiden wij vroeger’, aldus Zuster Marie Grignion. Dertien jaar lang had zij daar de leiding over de huishouding.

Toen volgde Udenhout. In Huize Vincentius werd Zuster Marie Grignion aangesteld als klassenassistent en moest zij ook helpen in de slaapzaal.

‘Ik sliep ook tussen de kinderen op de slaapzaal. Een piepkleine chambrette was alle privéruimte die je bezat’. Na Udenhout werd zij overgeplaatst naar Nuland.

Dat voelde bijzonder om na zoveel jaren weer terug te zijn op geboortegrond. In het vormingscentrum (conferentiecentrum) had zij de zorg voor het huishouden, inclusief de maaltijden. Toch volgde weer overplaatsing naar 's-Hertogenbosch waar zij zeventien jaar lang werkte als gastvrouw van het bestuur. Zuster Marie Grignion woonde toen ook in het Moederhuis in 's-Hertogenbosch, wat betekende dat zij na haar werk in het bestuurshuis zich ook nog in mocht zetten in het huishouden in het Moederhuis.

Nadat zij ziek werd heeft zij gekozen om te gaan wonen in Nuland. Daar woont zij nu inmiddels alweer dertien jaar. <

*Brigitte Lutters*



## Zuster Bernardinie Jansen



Geboren op  
24 mei 1916 te Valburg  
(Gelderland)  
Overleden in  
Sint Jozefoord te Nuland  
op 20 oktober 2010.  
Zij was 74 jaar onze  
medezuster.

Een veelzijdige vrouw is van ons heengegaan en wij denken aan haar met respect.

Zuster Bernardinie kwam uit een groot gezin van tien kinderen, drie jongens en zeven meisjes. Thuis hadden ze een boerderij. Op 20-jarige leeftijd verliet zij Valburg en trad in, met het vooruitzicht nooit meer thuis te komen.

Bijna haar hele kloosterleven heeft zij in een keuken gewerkt als keukenzuster en later als hoofd van de keuken waarvan ruim 25 jaar op het Instituut voor Doven in Sint-Michielsgestel. Het was daar hard en lang werken, samen met twee medezusters en enkele dove dames. 's Morgens om vijf uur beginnen en doorgaan tot 's avonds laat. Net zolang totdat het klaar was.

Zij was heel zorgzaam, waar zij voor stond gebeurde en gebeurde ook goed.

Zij heeft het niet altijd even gemakkelijk gehad en ze was dan soms ook moeilijk voor haar omgeving. Ze leed daaronder en heeft wel eens gezegd: 'Had ik maar een ander karakter'. Zij voelde zich ook tekort gedaan, doordat ze niet heeft mogen studeren. Altijd maar in de keuken viel niet altijd mee.

Gelukkig verstond ze ook humor en kon ze heel gevat zijn en leuk uit de hoek komen.

Met haar grote familie had zij goede contacten, vooral met haar zussen, ze leefde mee met hun wel en wee.

Over haar zus Annie en haar gezin in Oost-Duitsland heeft zij veel zorgen gehad. Toen het mogelijk was, ging ze met haar zus Riek daar op bezoek, dat was toen nog achter het IJzeren Gordijn. Dat waren angstige en vaak vermoeiende reizen. Zuster Bernardinie was hiervan altijd nog lange tijd onder de indruk.

In 1968 verhuisde zij met zeven medezusters vanuit 'het grote Instituut' naar een kleinere woning. Daar kwam zij beter aan haar trekken en leerden we de echte Bernardinie kennen; een fijne huisgenote die hield van gezelligheid, die gastvrij was en ons verwende met haar kookkunst.

Ze kreeg ook meer vrije tijd en genoot daarvan. 's Morgens vroeg bezocht ze op de fiets al enkele dorpjes in de omtrek of wandelde ze door de polder. Ook nam ze deel aan fietsvakanties, meestal in Twente en er viel altijd wel iets te beleven waar ze smakelijk om kon lachen. Ook ging ze graag op vakantie in het buitenland. Italië (Rome), Oostenrijk, Engeland en Spanje



werden door haar bezocht. Ze vond het prachtig om ooit in het Spaanse Avila en in Santiago de Compostella te zijn geweest. Via de media volgde ze het wereldgebeuren en de politiek op de voet.

Vaak bestudeerde ze de Bijbel en ze was daar goed in thuis. We kunnen bijna zeggen dat zij een Bijbelgeleerde was.

Na haar 65ste heeft ze zich nog verdienstelijk gemaakt als receptioniste bij de Paters van Scheut in Vught en op de pastorie in Berlicum.

In 1990 op 74-jarige leeftijd ging zij naar Sint Jozefoord in Nuland. Hier heeft zij nog een aantal gelukkige jaren gekend. Met haar medezusters legde zij graag een kaartje en maakte zich verdienstelijk als er bij een zieke gewaakt moest worden, of ze zat met haar rozenkrans in de kapel.

Toen haar krachten afnamen en ze steeds meer hulp nodig had, kon ze daar moeilijk mee omgaan, vooral de laatste weken waren heel zwaar, veel pijn en verdriet. Maar tot het laatst probeerde ze contact met haar omgeving te houden en was dankbaar voor de hulp en het bezoek dat ze kreeg.

Zuster Bernardinie, de strijd is gestreden. Bedankt voor wat je voor ons betekend hebt. Vaarwel en tot weerzien op de plaats waar we allemaal eens hopen te komen.  
Rust in vrede. <

*Zuster Irma van der Steen*



Zuster Bernardinie (links) in de keuken van het Instituut voor doven in Sint Michielsgestel.



Zuster Bernardinie (links) aan het kaarten.

*Door de dood heen  
wordt openbaar  
wat verborgen ligt,  
nieuw leven,  
geheeld voorgoed.*

1 Kor. 15



# AGENDA



## UITGAANSTIPS

### **Bossche Winter**

Bossche winter is de naam van een winterevenement dat de stad 's-Hertogenbosch dit jaar in de week voor kerst en de week na kerst organiseert. Er verschijnt een reusachtige Adventskalender op de Parade. Iedere dag zal er volgens traditie van de adventskalender een vakje worden geopend.

### **Kerststal in de Sint-Janskathedraal**

Van 20 december 2010 tot 8 januari 2011 kunt u een bezoek brengen aan de bijzondere levensechte kerststal in de Sint-Jan.

### **Nationaal Onderwijsmuseum in Rotterdam**

Alle onderwijsmiddelen die ooit op scholen in Nederland of in de voormalige koloniën gebruikt zijn behoren tot de collectie. Er zijn zorgvuldig ingerichte lokalen uit vervlogen tijden. Je proeft de sfeer van de schoolklas van vroeger. Het museum is open van dinsdag tot en met zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur en op zondag van 11.00 tot 17.00 uur. Op maandag is het museum gesloten. Tel: 010-2170370. Meer informatie kunt u vinden op [www.onderwijsmuseum.nl](http://www.onderwijsmuseum.nl)

### **Museum Catharijneconvent Utrecht**

Tentoonstelling: Macedonië

Van 9 februari tot en met 11 mei 2011 toont het museum bijzondere kunstschaten uit dit Balkenland. Ruim vijftig zeer waardevolle ikonen worden gepresenteerd waarvan de oudste dateren uit de elfde eeuw aangevuld met liturgische voorwerpen en gewaden handschriften en houtsnijwerk. Het museum is open van dinsdag tot en met vrijdag van 10.00 tot 17.00 uur en op zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur. Op maandag is het museum gesloten. Tel: 024-6847272. Meer informatie kunt u vinden op [www.catharijneconvent.nl](http://www.catharijneconvent.nl)

### **Afrika Museum in Berg en Dal (nabij Nijmegen)**

In dit museum waant u zich even in Afrikaanse sferen. Het museum heeft verschillende tentoonstellingen met een uitgebreide collectie en ook een buitenmuseum.

Het museum is open van maandag tot en met vrijdag van 10.00 tot 17.00 uur en op zaterdag en zondag van 11.00 tot 17.00 uur. Van 1 november tot en met 31 maart is het museum op maandag gesloten. Tel: 024-6847272. Meer informatie kunt u vinden op [www.afrikamuseum.nl](http://www.afrikamuseum.nl)

### **Rondleidingen in het Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch**

Het museum verzorgt diverse rondleidingen van ongeveer 50 minuten. Zo is er de rondleiding "de wereld van Bosch" over het leven van Jheronimus Bosch, zijn navolgers en over de stad waarin hij leefde.

Het museum is open van dinsdag tot en met vrijdag van 10.00 tot 17.00 uur en op zaterdag en zondag van 12.00 tot 17.00 uur. Op maandag is het museum gesloten.

Tel: 073-6877877. Meer informatie kunt u vinden op [www.noordbrabantsmuseum.nl](http://www.noordbrabantsmuseum.nl)



## LEESTIPS

- *Geroepen en toegewijd; 190 jaar liefdewerk door de zusters van de Congregatie van Dochters van Maria en Joseph* door Andries Molengraaf. Het koop is te koop bij Selexyz Adriaan Heine, bij boekhandel Berne in Heeswijk en bij de Congregatie zelf;
- *Hoe goed is het als zusters eendrachtig tezamen zijn; Woorden, gebeden en verhalen gezegd en verbeeld door en voor de zusters van de Congregatie Dochters van Maria en Joseph* door Adri Bosch en Thérèse Heijne; (boekje is niet in de handel)
- *Bericht verzonden....ervaringen gedeeld; nieuwsbrieven van Zuster Lies Alkemade vanuit de Filippijnen;*
- *Er was eens...;* een kerstverhaal van Herman van Veen;
- *Wijsheid van pelgrims* van Anselm Grün;
- *Roeping; Over-leven met God* van Elisabeth Gommers;
- *Stof dat als een meisje;* gedichten van Toon Tellegen;
- *Kun je de beker drinken?* De uitdaging van het geestelijk leven van Henri Nouwen.



## DVD-TIPS

*Oude Kloostergebruiken* te koop bij boekhandel Berne in Heeswijk



## CD-TIPS

*Christmas with Emma Kirkby and the Westminster Abbey Choir*  
*Asi Soy Yo en El Charo* van de harpiste en zangeres Jopie Jonkers



## SURFTIPS

[www.congregatiedmj.nl](http://www.congregatiedmj.nl)  
[www.klooster.startpagina.nl](http://www.klooster.startpagina.nl)  
[www.knr.nl](http://www.knr.nl)  
[www.natuurfragmenten.nl](http://www.natuurfragmenten.nl)  
[www.taizeinnederland.nl](http://www.taizeinnederland.nl)

## COLOFON

Redactie:

**Mw. Brigitte Lutters**  
**[b.lutters@congregatiedmj.nl](mailto:b.lutters@congregatiedmj.nl)**  
**(073) 6904 623 (rechtstreeks)**  
**Brievenbus in bestuurshuis**  
**(naast de postkamer) of**  
**postvak bij receptie**

**Zuster Veronie Franken**  
**[v.franken@cdmj.nl](mailto:v.franken@cdmj.nl)**

**Zuster Til Lagerberg**  
**[t.lagerberg@cdmj.nl](mailto:t.lagerberg@cdmj.nl)**

**Mw. Thekla Schrammeijer**  
**[itos@kpnmail.nl](mailto:itos@kpnmail.nl)**  
**06-123 78 342**  
**Brievenbus Sint Jozefoord**

Kopij voor de volgende Heeriaan  
 uiterlijk inleveren op 14 januari  
 2011.

De voorjaarseditie verschijnt  
 rond 15 maart in uw brievenbus.



DE HEERIAAN  
WINTER 2010